

LA LòGICA DEL GAZZALI, POSADA EN RIMS PER EN RAMÓN LULL, per JORDI RUBIÓ BALAGUER.

VUI ja no té gairebé adeptes l'*illuminisme* d'En Ramon Lull. Però un cop acceptada la hipòtesi de la formació irregular i autodidàctica del seu esperit ⁽¹⁾, per molt de camp que vulgui donar-se a la força de la intuïció pura, urgeix el coneixer els camins per medi dels quals se relacionà el pensament d'En Lull, amb el dels filòsofs que el precediren. En tot sistema, a més de l'element personal que dóna propia fesomia a la construcció, s'ha de considerar quina és la primera matèria que l'autor emmotlla i elabora, i els seus punts de contacte amb el pensament passat i contemporani. No és possible arrencar un filòsof del marc espiritual en que va viure. Per això la forma personalíssima, única en l'escolàstica mig-aval, de la filosofia luliana; la seva prouja d'isolar sos escrits de la producció contemporània, dictant-los amb veu d'il·luminat, no exclouen que nosaltres cerquem el destriar lo que és patrimoni únic d'En Lull, d'allò que constitueix el comú denominador del pensament del temps. Es per això que s'imposà fa temps l'estudi de l'origen de les idees de R. Lull.

A l'escola d'arabistes de Madrid, pertoca la gloria d'haver fet camí decididament en aquesta direcció, senyalant l'influència aràbiga en R. Lull. Podrà discutir-se que aquesta influència transcendís a l'essència de la seva filosofia, però dels treballs del Sr. Ribera ⁽²⁾ ressalten clarament una sèrie de coincidències, si bé tant sols externes i de procediment, entre certs escrits lulians (*Cent noms de Deu*, *Blanquerna* o millor dit *L. de Amic*) i certes formes del misticisme aràbig, que denoten el coneixement que En Lull tenia de la llengua i costums dels pobles que es proposà convertir. Molt recentment, el Sr. M. Asin, continuant uns estudis brillantment inaugurats fa temps ⁽³⁾, ha posat de relleu algunes semblances de pensament entre En R. Lull i Abenarabi ⁽⁴⁾, i ha parlat en forma que potser és un xic exagerada dels que s'*obstinen* en defensar l'originalitat luliana ⁽⁵⁾.

(1) TORRAS I BAGES: *La tradició catalana*; Barcelona, 1892, p. 298. — O. KEICHER: *R. Lullus und seine Stellung zur arabischen Philosophie*; Münster, 1909, p. 39.

(2) J. RIBERA: *Orígenes de la filosofia de Raimundo Lulio*. (Homenaje a Menéndez Pelayo; Madrid, 1899, II.)

(3) M. ASIN: *Mohidin*: Homenaje a Menéndez Pelayo; II.

(4) M. ASIN: *Abenmasarra y su escuela*; Madrid, 1914, pp. 123-6 i 155-164.

(5) M. ASIN: *El original árabe de la Disputa del Asno contra Fr. Anselmo Turmeda*; Extracto de los estudios de filología románica; Madrid, 1914, p. 4.

La influència aràbiga en el filòsof mallorquí, ha sigut fortament combatuda pels dos escriptors que podríem anomenar defensors de la filiació purament cristiana i escolàstica d'En Lull; Mossèn S. Bové⁽¹⁾ i sobre tot per Mr. H. Probst, que és el primer que s'ha plantejat en tots sos aspectes la qüestió de l'origen de les idees lulianes⁽²⁾.

Al nostre entendre, per lo que's refereix a l'influència aràbiga, tanta raó tenen els que neguen que trascendís a la essència del pensament d'En Lull, com els que la veuen molt marcada en sos procediments expositius. Per això, més que per l'interès literari del text, ens hem decidit a publicar la versió luliana de la lògica d'Algazel. Ja l'Asin⁽³⁾ apuntava que en Lull la va acceptar, a pesar de ses pretensions d'innovador, però En Probst⁽⁴⁾, dubtant de la conservació del citat compendi, o creient-lo obra d'un deixeble, se preguntava qui va ser l'iniciador d'En Lull en les obres d'Aristòtil.

Avui podem assegurar que va ser Algazel i no precisament conegut en traduccions, sinó llegit directament en l'original.

Ja és sabut⁽⁵⁾ que la part més original i representativa del pensament del Gazzali, la seva posició excepticista i de combat, va ser desconeguda de l'Occident cristià mig-eval. En canvi l'exposició més tendenciosa que fidel⁽⁶⁾ que en la seva obra famosa *Maqâsid al-falâsifa* (Tendències dels filòsops) va fer del sistema peripatètic, el va fer passar a ulls de les escoles cristianes com un aristotèlic convençut⁽⁷⁾, i la traducció llatina que En Domingo Gundisalvo en va fer a Toledo, adquirí l'autoritat i difusió més grans⁽⁸⁾.

Però En Lull es un adaptador, més que no pas un traductor: no sols resumí la lògica del filòsof de Bagdad, sinó que hi afegí elements nous i personalíssims, anomenant al conjunt *compendi novell*, com si l'hagués convertit en substància pròpia. Però no s'oblidi que a l'adoptar el compendi d'Algazel (també un antiverroista), En R. Lull no s'afiliava a cap escola de filosofia aràbiga; precisament el secret de la popularitat d'aquell en les escoles cristianes consistia en ser el millor resum que's tenia a la mà de la lògica aristotèlica. I aquesta lògica, en

(1) *El sistema científico luliano*; Barcelona, 1908, p. 422 i s.

(2) *Caractère et origine des idées du bienheureux Raymond Lulle*; Toulouse, Privat, 1912.

(3) *Mohidin*, p. 218. «Lulio, no obstante sus aficiones de innovador, acepta la lógica de Algazel, cuya traducción, quizá hecha por él, aparece entre los cuadernos de su escuela.» En MENÉNDEZ PELAYO en el seu pròleg al llibre de l'ASIN *Algazel*, Zaragoza, 1901, p. XXXIV, esmenta també la traducció luliana.

(4) Op. cit., p. 215.

(5) GOSCHE: *Übers Gazzali's Leben u. Werke*; Abh. der Ak. Berlin, 1858. Berlin, 1859, p. 239, 311. — MUNK: *Mélanges de philosophie juive et arabe*; 1859, p. 370 i ss. — STEINSCHNEIDER: *Die hebräischen Uebersetzungen des Mittelalters*; Berlin, 1893, p. 298 i ss. — ASIN: *Algazel*; p. 137-43.

(6) PRANTL: *Geschichte der Logik im Abendlande*; Leipzig, 1867: II, 365. «Ist bei Algazeli an Stelle einer getreuen Auffassung der aristotelischen Logik, bereits ein sehr steriler Aufhub griechisch-arabisch Schul-Logik betreten...»

(7) El pròleg d'aquest llibre en el que el Gazzali exposa son propòsit de fer una fidel exposició de la doctrina dels filòsops, abans d'empendre la llur refutació, falta en les traduccions llatines que corrien per les escoles. (En MUNK, p. 370, el tradueix. Vegi's també ASIN: loc. cit., que l'extracta.) Així resultà que'l propòsit de l'autor quedà ofegat sota lo que no era més que el preliminar de la polèmica.

(8) La part de la *Visión delectable* (1480) de l'Alfonso de la Torre, dedicada a la Lògica, sembla que's fonamenta també en el llibre del Gazzali (WICHERSHAM CRAWFORD: *The seven Liberal Arts in the Vision Delectable of Alfonso de la Torre*; *The Romanic Review*; IV, 66.)

la que cercava la base dialèctica de son sistema, no l'aprenia per medi dels compendis derivats de la versió toletana que devien circular en les escoles cristianes, sinó que la rebia sens intermediari de l'obra d'un filosof musulmà, que al recullir les ensenyances aristotèliques amb el propòsit de combatre-les, tant va fer per a la llur difusió a Occident. Segurament que'l ser llec, sa co-neixença de la llengua aràbiga, sa mateixa formació intel·lectual evidentment eclèctica i arbitrària, i tal vegada secretes afinitats de temperament, posaven a R. Lull en millors condicions que a molts altres pera rebre directament l'influència del món aràbig, que tan fortament condicionà sempre la vida cultural catalana (1).

La troballa del text lulià de la lògica d'Algazel, permet senyalar també una data ben interessant en l'evolució de les idees del filosof mallorquí. Uns quants anys després, s'havia apartat de les quadrícules de la lògica escolàstica, de tal manera que, com ja en Prantl (2) va fer notar, en la vasta serie dels escrits d'En Lull sobre la lògica, poden distingir-se diverses categories, una d'elles en el domini de la ordinària de les escoles en el que ha de figurar el nostre text; l'altra que constitueix un compromís entre ella i l'*Art*. En efecte, al escriure en 1303 la *Lògica nova*, ja feia notar la seva superioritat sobre la tradicional (3) i els versos dedicats a la Lògica en l'*Aplicació de l'Art general*, tenen ben poca semblança en la forma i el contingut amb els que avui donem a conèixer. Per lo tant, la publicació del nostre text, al mateix temps que'ns revela el secret d'una part de la trama del pensament lulià, dóna més relleu al procés de la seva viva i continuada elaboració; podem així veure com a mida que guanyava en originalitat, anava desprenent-se dels elements que havien contribuït a la seva formació. Una fita d'aquest camí ascensional, que ben aviat fou deixada enrera, és el compendi lulià d'Algazel.

No sent competents per a enfondir en la seva significació filosòfica, ens reduïrem a un estudi purament literari i extern del text català que avui per primera volta se publica.

I

I. El *Compendi* de l'Algazel que'ns ocupa, no apareix mencionat ni en l'antic catàleg de llibres lulians de 1311, ni en la continuació del mateix feta poc de temps després, que's conserven en el manuscrit llatí 15450 de la Biblioteca Nacional de París (4). Cap al·lusió hi hem sabut tampoc veure en els altres es-

(1) Abans que En Lull, fra R. Martí s'havia apoiat en el Gazzali a l'escriure el *Pugio fidei*. (ASIN: *Mohidin*, p. 217.) També el cita en l'*Explanatio symboli* (ANUARI I. E. C., 1908, p. 486, 495).

(2) PRANTL: loc. cit., p. 146 i ss.

(3) PROBST: Op. cit., p. 220.

(4) *Histoire littéraire de la France*; XXIX, p. 72.

crits d'En R. Lull⁽¹⁾, i és en l'inventari dels llibres de l'Escola luliana de Barcelona, fet en el segle XV, on trobem la referència més vella que coneixem an aquest text, citat amb el nom de *Logica Algazellis*, sense dir si es el llatí o el català. En canvi surt en el *Memorial* del segle XVII dels llibres de R. L. *composts en llatí*⁽²⁾. El Catàleg de l'Arias de Loyola⁽³⁾ anota una lògica catalana en vers, sense precisar: «*Logica cathalana, rithmica, reperitur scripta Barcinone.*» No és segur que aquesta cita se refereixi al nostre text, perquè l'*Aplicació de l'Art general* té una part⁽⁴⁾ que és la lògica versificada.

En Nicolás Antonio que, com és sabut, aprofita els materials arreplegats per En Proaza i en Wadding, cita exactament el compendi, en la forma següent⁽⁵⁾: «LXVI. Liber qui vocatur *logica de Grozell* versu vulgari. Incipit: *Deus per fer a nos* (sic) *honrament.*»

El P. Custurer reproduïx amb alguns comentaris⁽⁶⁾ el catàleg d'En Nicolás Antonio, i lo mateix va fer el P. Sollier⁽⁷⁾ sense afegir cap notícia en lo que respecta al nostre text. En Salzinger en canvi, menciona sols la versió llatina de l'Algazel⁽⁸⁾, a pesar de que l'original català que avui se guarda a Munic, devia trobar-se ja entre'ls codis de la Biblioteca de l'Electoral, de que podia disposar el lulista maguntí. El P. Pasqual fa referència a tots dos, amb els noms de *Logica rithmica* i *Compendium logice Algazellis*⁽⁹⁾.

A pesar del silenci dels més antics catàlegs, no dubtem de l'autenticitat del text que publiquem, ni sabem tampoc que cap dels lulistes del passat segle l'hagi combatuda. Sols cal una lleugera comparació del mateix, en l'estil i la forma d'exposició, amb qualsevol dels escrits didàctics en vers d'En Lull, per a tenir de reconèixer-hi la seva mà d'autor. En Probst en el seu recent llibre⁽¹⁰⁾ sembla no creure-ho així; ell, emperò, no conegué el text llatí ni'l català de la Lògica, i per altra banda el seu argument únic en contra, el que l'obra no se citi en els catàlegs anteriors al segle XVIII és, com hem dit, sense fonament.

Mossèn Salvador Bové⁽¹¹⁾, posa el *Compendium* entre les obres expositives de l'ascens de l'enteniment.

2. Cap dels lulistes i bibliògrafs més moderns havia reparat en les al·lusions

(1) Com no sigui el següent passatge de la *Doctrina pueril*: «Enans que aprenes logica en lati, la apren en romans ab les rimas qui son apres aquest libre; e sabs per que? per so car anans la sabras en lati e mils la entendras.» LULL: *Doctrina pueril*; Barcelona, 1906, p. 185. — L'OBRADOR (p. XVII) suposa escrita la *Doctrina* entre 1273-1275, abans de la fundació del Colegi de Miramar. V. més avall § 5.

(2) BOFARULL: *El testamento de R. Lull*.... Mem. Acad. de Buenas Letras de Barcelona; V, 469. — Id., pàgina 477: «Compendium Logice continens partem Logice (algazellis)». V. també p. 461.

(3) P. BLANCO: *Catálogo de las obras de Raimundo Lulio del Dr. Arias de Loyola*. «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XIII, p. 120.

(4) ROSSELLÓ: *Obras rimadas de R. Lull*, Palma, 1859, p. 400. Va ser escrita a Mallorca en 1300.

(5) *Bibl. hisp. vetus*, II, 128, núm. 98.

(6) *Disertaciones históricas*; Mallorca, 1700, p. 603.

(7) *Acta Raymundi Lulli*; Antuerpiae, 1708, p. 66.

(8) *R. Lulli Opera omnia*; Maguntiae, 1721, I. El cita amb el núm. 47 de la primera part del Catàleg: *Compendium logicae Algazellis*. Més endavant (p. 9) detalla més: «*Compendium Logicae Algazellis*. Incipit: *Sciendum est quod sint quinqué Universalia*. Explicit: *Compendium Logicae Algazellis cum aliquibus additionibus Theologiae*...»

(9) PASQUAL: *Vindiciae lullianae*; Avinyó, 1778, I, p. 376.

(10) H. PROBST: op. cit., p. 87 i 240.

(11) Op. cit., p. 369.

dels antics catàlegs a una versió en rims catalans del Compendi llatí de l'Algazel. Tal vegada per refiar-se exclusivament d'En Salzinger, que sols menciona el text llatí, o del P. Pasqual que fa una no prou clara al·lusió a la versió catalana, les notícies que d'ella donaven En Nicolás Antonio i En Sollier quedaren oblidades. Així s'explica que En Helfferich⁽¹⁾ al topiar per casualitat a la Biblioteca Colombina amb un manuscrit del mateix text que publiquem, ne copiés uns quants versos de l'*incipit* i *explicit*, sense ocórrer-se-li relacionar-lo o identificar-lo valent-se de les indicacions del bibliògraf sevillà.

Si En Helfferich, si bé inconscientment, publicà per primera volta un fragment de la versió luliana de l'Algazel, un altre alemany, En Prantl, en les poc afectuoses planes que dedicà a R. Lull en la seva historia de la lògica a Occident, va ser el primer que feu referència al codi muniqués que conté el text que'ns ocupa filiant-lo degudament com una versificació del Compendi llatí i considerant an aquest com sols una traducció de l'original aràbig⁽²⁾.

Però aquestes indicacions circularen poc per lo vist entre'ls lulistes. En Geroni Rosselló feia en 1859 la seva edició de les obres rimades, sense donar cap referència del text que En Helfferich un any abans havia descobert. Els mateixos autors de l'*Histoire littéraire de la France*, semblen ignorar del tot lo que diu en Prantl i parlen solament brevíssimes paraules⁽³⁾ del text llatí, fent creure que no el llegiren. Més modernament en Probst en el seu llibre afirma⁽⁴⁾ que la transcripció catalana *on ne l'a trouvé nulle part*. Si durant la seva estada a Munic hagués examinat la *lògica en rims* que, sense identificar-la també, citava l'Obrador⁽⁵⁾ en les seves notes dels codis muniquesos, l'haguera tot seguit descobert.

3. La *Lògica d'Algazel* perteneix al boldró d'escrits lulians que, com el *L. del Gentil* o el *de Contemplació*, tingueren una redacció aràbiga abans d'ésser portats per llur autor a la nostra llengua. La versió llatina d'aquell tractat ho diu ben clarament en els seus primers mots: «Deus ad laudem tue clemencie a qua singule gracie emanant et consolationem scolarium affectantium suscipere parabolam sciencie logicalis, presens libellus continens partem loyce Algazelis ac de theologia et phylosophia paululum comprehendens, in Montepesulano illo anuente qui regnat ubique, *translatus est de arabico in latinum*, cuius titulus talis est: *incipit compendium loyce Algazellis*.»⁽⁶⁾

(1) *Raymund Lull und die Anfänge der catalonischen Literatur*; Berlin, 1858, p. 109.

(2) K. PRANTL: *Geschichte der Logik im Abendlande*; III, p. 148 «Cod. lat. Mon. 10538, f. 127-138, zeigt sich als Versification eines abermaligen Excerptes aus obigem *Compendium logice Algazelis*. Ich will daraus nur die Anfangszeilen mittheilen, welche bezeugen dass Lullus auch diejenigen zur Logik und Philosophie führen will, welche weder Lateinisch noch Arabisch verstehen.» Cópia els vuit primers versos. V. també p. 146.

(3) *Hist. litt.*; XXIX, p. 296. «Commençant par: *Sciendum est quod sunt quinque universalis*. Il paraît que R. avait d'abord fait cet abrégé en arabe mais qu'il l'a plus tard traduit en latin, étant à Montpellier, en 1290 selon Pasqual. Il existe des copies du texte latin dans les n° 10538 et 10544 de Munich. Les anciens catalogues ne le citent pas.» És tot lo que diu d'aquest tractat.

(4) PROBST: *Op. cit.*, p. 240.

(5) *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*; 1908, p. 601.

(6) Ms. lat. monac. 10538, f. 103. El text llatí ocupa en aquest codi els ff. 103-121 v. Se'n conté una altra còpia en el Ms. 10544 de la mateixa biblioteca, ff. 77-93.

Com se veu, res diu de la versió catalana, i aquest silenci sorprèn, perquè és general l'opinió de que En Lull, tal com se diu en l'explicit del *L. de Contemplació* ⁽¹⁾ per no citar més que un exemple de gran autoritat, tornava directa i immediatament en vulgar català els llibres que escrivia en aràbig de primer entuvi ⁽²⁾. De l'original català, se'n derivava després la traducció llatina i aquest procés era el que consideravem com patró universal per a seriar cronològicament les diverses versions conservades d'un tractat lulià.

Mes a propòsit d'això, mereixen recordar-se les paraules finals de l'antiga traducció francesa del *L. del Gentil* ⁽³⁾: *translaté d'arabiche en latin, et en roman et en ebreu*. S'han d'interpretar admetent una versió llatina intermitja entre'ls text aràbig i el català? Hem de suposar que les dues brollaren paralelament del original aràbig?

No'ns interessa aquí resoldre aquesta qüestió, que sols per analogia hem suscitada, en lo que al *Gentil* respecta. En canvi tocant a la *Lògica*, podem assegurar que la versió llatina no sols és anterior a la catalana, sinó que aquesta n'és una derivació. Es a dir, que, al menys en aquest cas concret, un tractat lulià fou escrit abans en llatí que en llengua nostrada.

Així ho afirmen per de prompte els versos primers del Compendi:

5 que translat *de lati en romans* ⁽⁴⁾
 en rimes e 'n mots qui son plans,
 per tal que hom puscha mostrar
 logica e philosophar
 a cels qui no saben lati
 10 ni arabich...

En aquests versos En Lull aludeix a l'original aràbig i al text llatí, suposant-los ja existents, quan ell feia la seva transcripció en rims catalans.

Encara que no tinguéssim aquest testimoni, a iguals resultats arribaríem amb la sola comparació dels dos textos, llatí i català. Hi ha prou amb donar una ullada als fragments del primer que posem a peu de plana com esclariment de l'altre, per a remarcar amb quina fidelitat el català segueix el llatí ⁽⁵⁾, salvant algun cas en que la rima obliga a l'autor a acudir al ripi descarat de paraula

(1) *Libre de contemplació en Deu escrit a Mallorca e transladat d'arabich en romanç vulgar devers l'any m. cc.lxxii*. Mallorca, 1906, I, p. 372.

(2) En canvi l'*Art inventiva* va ser traduïda del català al aràbig. PASQUAL, I, 180.—*Obras de R. Lull: Libre del Gentil*; ed. Rosselló, Palma, 1901, p. XLIII. Tingui's present l'explicit de la *Disputatio Raimundi*; v. § 4, nota 2.

(3) Ed. Rosselló; Palma, 1901, p. LI.

(4) El Ms. C. diu, és cert, que *translat d'arabich...* Aquesta lliçó, inacceptable ja per la mida del vers, contradiu també el sentit dels versos 9-10. El Ms. de la Colombina, a judicar pels versos transcrits d'En Helfferich, coincideix amb la lliçó de M.

(5) No hi ha altra divergència que un altre orde en l'exposició de la materia tractada en els versos 592-1080, que en el text llatí va posada a la fi. Donem en apèndix les rúbriques del compendi llatí, amb l'indicació dels versos que s'hi refereixen, per a que pugui millor apreciar-se aquesta disparitat, que en res afecta a l'essència de la doctrina.

i de concepte (V. 139, 429) o a substituir un exemple amb un altre de més fàcil versificar (V. 112, 542). Devegades, no sempre, canvia els noms de Sòcrates, Plató o Virgili, tan freqüents en el vocabulari de les escoles, per altres de ben catalans, com Ramón i Vidal (V. 433, 530). Sempre sorprèn al lector la concisió amb que sab resumir el text llatí, versificant les més enrevessades demostracions amb una fidelitat a la que no s'escapa cap argument substancials (n'és exemple ben típic el vers 689 ss.). Vegin-se, per exemple, els versos 266, 399, 576-77, i altres que podríem citar: sense una trama previa, no és explicable tal concentració.

Però hi ha més encara. Tota la part que tracta de les falacies (v. 1080 i ss.) no és altra cosa que un extret del text llatí, que's presenta en el català considerablement escursat. L'autor descarrega molt l'original, tria lo que li sembla més essencial i d'ordinari es contenta amb exposar una sola de les classes en que'l text llatí divideix les falacies o amb aduir un sol exemple.

Finalment, com a records inesborrables de la llengua en que era redactat el tractat que En Lull versificà, se troben de tant en tant paraules tècniques que han quedat encara en llatí, per dificultat de traduir-les amb exactitud i claretat al català (1). Es cert que també cita un mot aràbig (versos 368 i 410), però aquella paraula passà des de l'Algazel tant a la forma llatina com a la catalana del Compendi, com veurem més endavant.

L'original aràbig lulià, d'on han de procedir els textos en llatí i català, ens és desconegut, com ocorre amb tots els altres escrits d'En Lull en aquella llengua. Els nostres arabistes, el dia que s'estudien detingudament els grans fons aràbigs de les biblioteques nacionals i estrangeres, faràn de segur troballes, que donaràn major relleu a un aspecte de la figura d'En Lull que avui no podem judicar.

4. Acceptat el fet de que'l text català sigui posterior al llatí, se presenta la qüestió de si aquest últim és obra també d'En R. Lull, lo qual torna a remoure un punt apassionadament debatut i difícil de definir categòricament: si sabia prou llatí per a escriure llibres en aquesta llengua (2).

(1) Així diu per exemple *genus* (182 ss.), *utrum* (569), *equivocum*, *secundum quid*, *simpliciter* (1080 ss.), *non causa ut causa* (1100), *situs*, *quando*, *ubi* (1502, 1510, 1520).

(2) El P. PASQUAL: Op. cit.: I, 79; G. ROSSELLÓ: *Conferencias sobre R. Lull*; «Boll. Soc. Arq. Lul.»; X, 100, i *Museo Balear*, IV, 1887, p. 660, al parlar d'aquesta qüestió, creuen que en Lull sols excepcionalment escrigué en llatí. En B. OBRADOR: *Obres de R. Lull*; I, p. xx, exagerà segurament al afirmar que no havia escrit mai cap tractat o llibre en llatí. El P. KEICHER: Op. cit.; p. 21, nota 2, i 43, no és tant absolut; diu que si en Lull escrigué en llatí, fou sols en una petita part de la seva producció. RUBÍO I LLUCH: *Ramón Lull; Sumari d'unes lliçons*; Barcelona, 1911, p. 12, afirmant que sols per necessitat emprà el llatí, que coneixia escassament, creu també que és necessari admetre una producció luliana en aquesta llengua. Darrerament en GOTTRON: *Ramon Lulls Kreuzzugsseite*; Berlin-Leipzig, 1912, p. 62, tracta la mateixa qüestió, aduint textos poc coneguts, i decantant-se per l'opinió de que En Lull escrigué llatí. Lo que al seu entendre dona el cop decissiu és el testimoni de l'explicit del *L. fidelis et infidelis*, on l'autor afirma que l'escrigué en llatí a Pissa en 1308. En Gottron s'equivoca al citar el llibre, que és propiament la *Disputatio Raimundi christiani et Homeri Sarraceni*; Mag., IV, p. 46. La frase diu en aquesta edició: «et ille existens Pisis... composuit hunc librum in latino.» i se troba en l'especie d'epileg que precedeix l'explicit. En la Biblioteca Reial de Munich se conté aquest tractat en els Ms. 10497, 10532, 10567, 10581 i 10593. L'explicit d'aquest últim (f. 164 v.) és com segueix: «Anno Domini 1308 finivit Raymundus istum librum secundo in sermone Latino, Pisis in Monasterio Sancti Dominici in Mense Aprilis, quem primo composuerat in lingua Arabica una cum Homero Sarraceno in civitate Bugia.» V. KEICHER: Op. cit.; p. 44, nota 2. L'al·lusió a l'original aràbig i a la versió llatina falta en els altres codis.

Si haguessim d'interpretar al peu de la lletra les afirmacions del mateix Lull sobre aquesta qüestió, arivaríem a les conclusions més oposades.

No's pot desconèixer la força que donen als que ho neguen, els mateixos testimonis d'En Lull en els *Cent Noms de Deu*⁽¹⁾, per no citar-ne més que un de ben típic, o al demanar un frare que traduís sos llibres al llatí⁽²⁾.

Per altra banda, com diu el P. Keicher (p. 43), no és verossímil que qui com En Lull tingué prou força de voluntat per a dominar ja en l'edat matura una llengua com l'aràbiga, de geni tant diferent de la seva materna, fins arribar a escriure-la amb facilitat, hagués sigut incapaç d'aprendre la llatina. I no és tampoc possible que per molt lluny que En R. Lull portés sos afanys popularitzadors, s'hagués obstinat en ignorar l'únic idiomatge en que llavors la ciència circulava, el de les Universitats, Concilis i Capítols eclesiàstics i de les cancelleries reials i pontificies⁽³⁾. Com és sabut hi ha passatges en certs escrits lulians com aquells en que s'excusa de tenir d'empresar termes llatins a fi de facilitar l'exposició⁽⁴⁾, que exigeixen necessàriament la coneixença del llatí, lo mateix que alguns jocs de paraules que podrien senyalar-se en altres⁽⁵⁾, semblen pressuposar una primera redacció llatina.

Si defensem doncs la idea de que En Lull escrigué principalment en català, no és perquè creiem que ignorés el llatí, sinó perquè era un filòsof popular, per a qui l'ús de l'idioma vulgar era un medi de proselitisme, una arma més eficaç de combat. Quan li convenia, o bé's traduïa ell mateix sos llibres amb el llatí bo o dolent que sapigués, sense cuidar-se gaire de la forma⁽⁶⁾, o deixava que ho fes algú menor o un mestre de gramàtica, com després de sa mort féu En Guillem de Mallorca⁽⁷⁾.

No fóia per lo tant impossible al nostre entendre, que en Lull mateix fes per a us dels estudiants de Montpeller, coneixedors de la llengua sabia, la versió llatina del compendi de l'Algazel, tal com després el posava en versos catalans enrecordant-se d'aquells *que no saben lati ni arabich*.

5. Hem de parlar ara de l'època en que pot posar-se la composició del *Compendi* de l'Algazel.

El text llatí diuen els manuscrits, com ja hem vist, que fou compost a Montpeller. El català no porta en canvi cap indicació de lloc ni d'any, però podem suposar que va seguir immediatament a l'altra i que va ser igualment escrit a Montpeller.

(1) *Eu Ramon suplich al Sant Pare Apostolich e als senyors cardenals que l fassen pausar en lati, car eu no li sabria pausar, per ço car ignor gramatica.* (ROSSELLÓ: *Obras rimadas*, p. 201).

(2) FINKE: *Acta Aragonensia*; Berlin-Leipzig, 1908, p. 900; RUBIÓ I LLUCH: *Documents per l'història de la cultura catalana mig-eva*; I, 1908, p. 65.

(3) R. L. proposa el llatí com llengua universal (*Blanquerna*, Palma, 1914, p. 364). V. també *Doctr. pueril*, c. 73.

(4) *Ars amativa boni*. V. *Hist. litt.*, p. 197.

(5) Per exemple en el *L. de fallaciis* (Ms. lat. monac., 10588, f. 173 v.) s'explica la falàcia d'accent amb un silogisme on juguen els mots *populus* (arbre) i *populus* (poble), fent notar l'autor que en el primer d'aquests termes *prima syllaba... sit longa et duae sequentes breves*.

Alguns tractats dels continguts en el Ms. 10517 de Munic, escrits a Messina en 1313, solen dur l'incipit llatí en forma rítmica i aconsonantada. Es cert, emperò, que molts d'aquests resulten també així, si els traduíem al català.

(6) En l'explicít de la *Declaratio Raymundi* (KEICHER: *Op. cit.*; p. 224) s'expressa així: «et licet hoc, quod dixi, non bene ordinavi, nec in bono dictamine posui, quia grammaticus non sum neque rethoricus, propter hoc non dimittant quin dicta mea recipiant».

(7) Recordi's també la suma de diners que En Lull senyalà en son testament per a traduccions de les seves obres. V. un excel·lent resum de tot això en el tant citat P. KEICHER; p. 44.

En Salzinger en la seva cronologia ⁽¹⁾ posa el *Compendium* amb les obres sense data. El P. Pasqual ⁽²⁾ en canvi, exposa, encara que sense motivar-la, l'opinió de que va ser escrit en l'espai que va entre 1289 i 1290. Tal data, no és gens capritxosa i aquest detall confirma lo seriament que'l P. Pasqual va treballar el seu llibre.

Per de prompte no hi cap dubte en que'l compendi de la lògica d'Algazel ha de pertènèixer a la primera època de l'activitat literaria d'En Lull. Ha de ser per força anterior al 1303, any en que En Lull finia a Gènova la *Lògica nova*, que fins en el títol revela una evolució d'alguns anys sobre'l modest compendi que avui publiquem, on amb prou feines gosa En Lull separar-se de la dialèctica peripatètica. Però encara podem precisar més. En el XIV^{en} segle, no s'oblida mai l'autor de senyalar detalladament en l'*explicit* el lloc i data de la composició de sos tractats; en canvi, en el qui ens ocupa, no sols no s'observa això, sinó que al acabar, amaga per modestia son nom (versos 1607 ss.), a la manera del *Libre de contemplació* o del *Gentil*. Es aquesta una costum que segons en Mateu Obrador ⁽³⁾, s'observa fidelment fins a l'any 1290 en tots els escrits lulians.

De les estades que En Lull va fer a Montpeller abans d'aquell any, és molt apropiada per a col·locar-hi la composició de la *Lògica d'Algazel*, aquella en que tornant de París, on segons el P. Keicher ⁽⁴⁾ degué arribar pels vols de desembre de 1288 lo més aviat, desencoratjat per l'escàs èxit obtingut a la Sorbona, procurà guanyar-se la simpatia dels escolars de Montpeller, simplificant les figures de l'*Art*. Llavors fóra probable que li hagués vingut el desig de escriure aquest compendi *ad consolationem scholarium*, com diu el text llatí.

Però hi ha encara una altra estada d'En Lull a Montpeller, que fóra apropiada per a posar-hi la composició de la *Lògica*. És en 1275 quan el viatge que hi va fer per a aconseguir de l'infant Jaume, després rei de Mallorca, la fundació del Col·legi de Miramar ⁽⁵⁾. I aquesta data fóra la més exacta, si a la nostra *Lògica* se referís l'al·lusió de la *Doctrina pueril* de que més amunt (§ 1, nota 1) hem parlat.

D'aquestes dues hipòtesis, ens sentim tal vegada més inclinats a acceptar la primera, tenint present l'al·lusió d'En Lull als escolars de Montpeller, amb els quals no sabem que hi hagués estat en relació en 1276, i sí en canvi en l'època en que va explicar-hi l'*Ars*.

(1) Loc. cit.; I, p. 28.

(2) Loc. cit.; I, pp. 183 i 370.

(3) *Libre del Gentil...*; Mallorca, 1901, p. XLV.

(4) Op. cit., p. 25.

(5) PASQUAL: Op. cit., p. 114.

II

6. La Lògica en rims que avui publiquem, no és altra cosa, com ja hem apuntat més amunt, que una versificació feta amb propòsit de divulgació didàctica, del compendi de la lògica del Gazzali⁽¹⁾, escrit primer en aràbig i després en llatí. Com que ja hem parlar de la relació en que l'un se troba respecte de l'altre, és interessant ara comparar-los amb el text original del filòsof aràbig.

Fins a quin punt segueix En Ramon Lull an aquest? Per a respondre exactament aquesta pregunta, caldria fer una comparació dels diversos codis aràbigs del *Maqâsid* amb el text lulià, que desgraciadament no estem en condicions de fer. Perquè al nostre entendre no hi ha dubte, i l'empleu d'un vocable aràbig usat ja per Algazel en els versos ho confirma, que va tenir a les mans aquell llibre en la llengua original i no en cap de les versions llatines que llavors circulaven. Ens contentarem doncs amb establir un paral·lel entre la traducció luliana i la llatina d'En Domingo Gundisalvo que'ns ha sigut conservada en diversos manuscrits⁽²⁾ i una raríssima edició impresa a Venècia en 1506⁽³⁾. Aquesta última, que gràcies a la benvolença de la Direcció de la Biblioteca de Göttingen, on sen conserva l'únic exemplar de que tenim notícia, poguérem consultar al nostre pler en la Biblioteca d'Hamburg, és la que'ns serveix de base de comparació. Per a una petita part del text, hem pogut també valdre'ns de la versió a'emanya que dels dos primers capítols, acompanyada de l'original aràbig, publicà el Dr. Beer⁽⁴⁾. Gràcies an ella, hem pogut apreciar la fidelitat de la edició llatina⁽⁵⁾ que, apart de la divisió en capítols, com ja va fer notar en Gosche, no presenta divergències apreciables amb l'original.

El compendi lulià és concebut i desenrotllat amb originalitat. Els exemples adults són sovint en els noms propis ben catalans; en els versos 312-13 cita també a tall d'exemple dues ciutats, París y Tunis, que foren per molt de temps la preocupació constant de Ramon Lull. Però apart d'aquestes circumstàncies externes, se veu tot seguit que ell no's limita a extractar la part de lògica del llibre aràbig, sinó que inclou en el seu compendi algunes qüestions com lo referent als predicaments, a la substància i a l'accident, que figura en el *liber philosophie* i no en el *liber logice* d'Algazel. Ademés l'orde seguit per En Lull és bastant

(1) Posteriorment a Ramon Lull, en 1367, va ser també traduïda en versos hebraïcs per Abraham Abigedor. STEINSCHNEIDER: Op. cit., p. 325.

(2) WÜSTENFELD: *Die Uebersetzungen arabischer Werke in das Lateinische*; Göttingen, 1877; p. 39. Cita dos ms., a París i a Turin.—V. també BROCKELMANN: *Gesch. arab. Lit.*, I, 425.

(3) *Logica et Philosophia Algazelis Arabis*; Venècia, 1506. Està dividida en tres parts, que comprenen la *Logica*, *Philosophia* i *Phisica*.

(4) G. BEER: *Al Gazzâlî's Makâsid Al-Falâsifat; I Teil: Die Logik, cap. I-II, nach der Berliner u. Oxforder Handschrift zum ersten Male herausgegeben, übersetzt und mit Vorwort... versehen* (Disertació de Leipzig), Leiden, 1888. Comprèn la dedicatoria i pròleg, i els dos primers capítols que arriben fins a les oposicions, cap a la meitat poc més o menys del cap. 3 de l'edició llatina.

(5) BEER: loc. cit., p. 3, diu: «Ihre Sprache (el de la traducció llatina) ist oft nur in Vergleichung mit der arabischen Grundschrift zu verstehen. Andererseits erleichterte mir ihre wörtliche Wiedergabe des Originals vielfach das Verständnis des arabischen Textes».

diferent de l'original, i això i la llibertat amb que'l resumeix, proven en quin grau s'havia assimilat el seu model.

Vegem ràpidament l'orde d'exposició. Comença parlant dels universals i de la seva divisió amb bastant deteniment i desenrotllant, més que no pas resumint la teoria d'Algazel. Després d'aquesta primera part, que comprén uns 250 versos, segueix el tractat de les proposicions, que en ses línies generals és sols un brevíssim resum de l'original, posat en altre orde. Al vers 435 comença l'estudi de l'argumentació i del silogisme, que reposa quasi en absolut en l'exposició d'Algazel, i s'extén fins al vers 591.

La part que segueix fins al vers 1080, és la que en el compendi llatí apareix, com hem dit més amunt, dislocada i posada a la fi. No sabem si tal circumstància és purament fortuita, perquè precisament aquesta part, que tracta de les formes i graus de demostració, teoria de la materia i la forma, els senys interiors i exteriors, i la primera i segona intenció té, com veurem tot seguit, molt pocs punts de contacte amb l'obra d'Algazel, al menys per lo que deixa judicar l'edició veneciana, i és tal vegada original. Amb el vers 1080 venen les falacies, les figures del silogisme i finalment els predicaments, que clouen el text.

Examinem l'edició llatina seguint l'orde de sos capítols, i indicant al costat de cadascú els versos i rúbriques del text català que hi corresponen. Serà el medi millor per a veure en quina relació estàn les obres d'En Lull i el Gazzali.

CAP. I. — *De hiis que debent preponi ad intelligentiam logice et ad ostendendum utilitate eius et partes eius.* (No té correspondència en el text lulià.)

CAP. II. — *De utilitate logice.*

Tampoc. Sols la rúbrica *ignotum non potest sciri nisi per notum*, podria haver donat origen a la *Si tu vols entendre lo ver* (v. 639), però R. Lull ho desenrotlla en forma del tot diferent; molt original.

CAP. III. — *De partibus logice.*

A) *Intentio logice quae sit.* (Falta en Lull.)

B) *Materia logice.*

a) *De significatione dictionum.* (Falta en Lull.)

b) *De intentione universalium et de diversitate suarum compositionum vel comparisonum inter se et divisionum suarum.* (Versos 213-226, 85-96, 154-181, 227-251.)

1) *Accidentalis divisio in separabile et inseparabile.* (V. 97-123.)

2) *Accidentale dividitur in proprium et comune.* (V. 124-135.)

3) *Substantia dividitur in corpus et non corpus.* (V. 182-212.)

4) *Differentia inter descriptionem et diffinitionem.*

5) *Quot modis comittitur error in diffinitione.*

6) *Universale in quinque dividitur.* (V. 13-23, 136-139.)

- c) *De coniunctione incomplexorum et de partibus enuntiationis.*
 1) *Divisio enuntiationis in cathegoricam et hypotheticam.* (Versos 251-265, molt breument resumeix.)
 2) *Enuntiativa dividitur in afirmativam et negativam.*
 3) *Divisio propositionis.* (V. 266-275.)
 4) *Possible dupliciter accipitur.* (V. 428-435.)
 5) *Ad veram contradictionem sex requiruntur.* (V. 277-308.)
 6) *De conversione propositionum.* (V. 326-357.)

CAP. IV. — *De forma syllogismi.*

Aquest capítol se troba abreuiadíssim, sobre tot en l'última part, en els versos 436-465, 517-543, 1257-1377.

CAP. V. — *De materia syllogismi.* (V. 358-400, 467-484.)

CAP. VI. — *De acceptione propositionum in facultatibus.* (V. 400-428.)

CAP. VII. — *De fallatiis.*

Tot aquest capítol se resumeix amb molta originalitat en els versos 1075-1256.

CAP. VIII. — *De demonstratione.*

- a) *Quadruplex species demonstrationis.* (V. 567-591.)
 b) *Secunda species demonstrationis.* (V. 550-566.)
 c) *Tertia species demonstrationis.* (V. 485-504.)
 d) *Quarta species demonstrationis. Conditiones propositionum demonstrationis sunt quatuor.* (Molt resumeix en els versos 505-516.)
 e) *Essentiale accipitur duobus modis.*
 f) *Prior est cognitio predicati cognitione subiecti.*

Com se veu, hi ha una part del text lulià que no té la seva correspondència en la lògica d'Algazel. Destriem primer els versos referents a qüestions metafísiques que, si bé de lluny, poden relacionar-se amb els capítols que formen la segona part de l'edició de Venècia. Així per exemple:

V. 592. *Contradictoria sermo* és un resum de la rúbrica *Species oppositio- num.* (Ed. Venècia, fol. d.)

V. 611. *Enfre esser e essencia*, brevíssima exposició de la rúbrica de *divi- sionibus esse et de eius accidentibus et essentialibus* (fol. c 2).

V. 927. *No's cové lo nostre callars*, que sembla correspondre a *De certitudine aprehensionum exteriorum* (fol. h).

V. 987. *Los senys particulars translat*, sembla correspondre amb *De sensi- bus interioribus* (fol. h 2). L'exemple que porta En Lull no's troba en el text d'Algazel.

Tota l'exposició dels predicaments lo mateix que la teoria de la matèria i la forma, està concebuda amb massa originalitat, per a que se la pugui considerar com una pura versió del filòsof aràbig, al menys a jutjar pels elements de que podem disposar.

Queda, finalment, una part que al nostre entendre s'ha de tenir com original i característica del lulisme, que'l nostre filòsof va introduir en sa traducció d'Algazel, oblidant-se de la seva tasca de compilador. Els versos 1044-1079, on la teoria de la primera i segona intenció s'exposa absolutament a la manera luliana, perteneixen an aquesta sèrie. Els versos 639-672 on se proclama la necessitat de començar tota investigació afirmant la possibilitat de l'objecte de la mateixa, i l'aplicació d'aquesta doctrina a la prova de la Trinitat i l'Encarnació, els dos temes capdals de la teologia luliana, ens convencen de que res deuen al filòsof aràbig. Lo mateix pot dir-se de la demostració de l'existència de Deu i de la creació del món que serveix d'exemple en les rúbriques referents als procediments de prova, v. 799 *A encercar pus nobla 'm sové*, i 851 *Ab semblant e ab dessemblant* (1).

No tenim preparació ni és lloc tampoc aquest per a estudiar el valor filosòfic d'aquesta part. Per això la comparació amb Algazel l'hem feta des de un punt de vista purament extern, per a facilitar modestament la tasca als que vinguin després. I amb el propòsit de donar en forma gràfica una idea de la manera com En Lull compendia son original, publiquem en apèndix un capítol qualsevol de l'edició veneciana d'Algazel al costat del corresponent del text llatí lulià. Aquest serà el millor medi de veure com En Lull s'assimila la doctrina del llibre aràbig, i com sab exposar-la concisa i originalment.

III

LA VERSIFICACIÓ

7. *Nombre de síl·labes.* — La Lògica d'Algazel és escrita en versos apariats o *noves rimades* de vuit síl·labes. Es el metre característic de la literatura didàctica i narrativa francesa i provençal, que En Ramón Lull usava preferentment en sos llargs poemes didàctics (*Hores de Nostra Dona*, *Pecat d'Adam*, *Dictat de Ramon*, *Proverbis d'ensenyament*, *Aplicació de l'Art general* i en quasi tota la *Medicina de peccat*).

A pesar de que considerant la poesia com un medi i no com un fi, se creia de vegades autoritzat a passar per damunt de la regularitat de síl·labes en la mida del vers (2), en el nostre text no's permeté grans llibertats en aquest punt.

Alguns pocs versos curts que's presenten, se deixen fàcilment corretgir desfent apòcops o suplint alguna paraula. Els versos on he intentat tals correccions

(1) La refutació de l'eternitat del món, se troba també en la *Declaratio Raymundi* (KEICHER: p. 167-170); *Ars ultima et generalis*, c. 41, i *Felix*, 3.ª part, cap. II. (V. PROBST: Op. cit., p. 219). El Gazzali la refuta també en la primera part del *Teháfut*. (CARRA DE VAUX: *Gazali*; Paris, 1902, p. 62.)

Sobre la forma de demostració exposada en els versos 851-926, o sigui la *demostratio per aequiparantiam*, v. el *Liber de novo modo demonstrandi* i PROBST: Op. cit., p. 88 i ss.

(2) Recordi's lo que diu en el pròleg dels *Cent noms de Deu*, interessant auto-comentari sobre la seva tècnica i procediments de versificació: «Aquests versos arrimam per ço que hom los puscha mils saber de cor; e no fem força si en alguns versos ha mes sillabes que en altres, per ço que meyllor materia puscam pausar en aquest libre.» (ROSSELLÓ: *Obras rimadas*, p. 202).

porten en cursiva les lletres o paraules afegides. Queda encara, emperò, una resta de mitja dotzena curta de versos, que no fan de tan bon reduir a la mida general, i que per lo tant s'han de carregar al compte de les llibertats que l'autor se prenía (versos 359, 696, 765, 1247, 1452).

Lo mateix ocorre amb els escassos versos llargs de mida que's presenten, algú dels quals (v. g. el 336: *affermativa particular*) sembla impossible de corregir. En un sol cas (v. 154-155) la incorrecció s'extén als dos versos de l'apariat, en qual cas és més explicable. Tots els altres (336, 429, 945, 1150, 1347, 1387, 1458) tenen els seus elements de mida diferent.

No s'observa per altra banda cap propòsit de mantenir per medi del sentit l'unitat del apariat⁽¹⁾, com sembla ésser la regla en la poesia provençal. De vegades arriben sos dos components a pertànyer a capítols diferents (per exemple 591-592, 621-622, 706-707, 1288-1289).

8. *Nexe de vocals, Fusió i Hiatus.* En aquest punt, estem mancats d'estudis especials en la poesia catalana, que puguin servir-nos de guia. Des de que En Mussafia publicà el *Llibre dels Set savis*, acompanyant-lo de sabies observacions filològiques en les que tractà d'aquesta qüestió⁽²⁾, poca cosa més se n'ha dit. És cert que han sovintejat les edicions de textos poètics catalans, però sense ésser estudiats des d'aquest punt de vista.

Aquestes observacions, no passaràn doncs de ser un tanteig.

a) *Contacte de vocals en paraules diferents.*

Les *Leys d'Amor*⁽³⁾ diuen taxativament que l'hiatus s'ha d'evitar, i si bé no sens excepció, és lo cert que els vells trobadors coincideixen bastant amb lo que sobre aquest punt legislà més tard el codi de Tolosa. Els pronoms i articles sobre tot, apareixen quasi sempre apocopats davant de vocals⁽⁴⁾.

En canvi en el llibre dels *set savis*, ja va fer notar En Mussafia que els casos d'hiatus se troben en majoria⁽⁵⁾. Lo mateix ocorre en el nostre text⁽⁶⁾.

Examinem primer l'encontre de vocal final amb la inicial següent, en mots polissíl·labs. La regla general és l'hiatus, tant si la vocal primera és tònica com si és àtona (v. 12, 100, 144, 161, 177, 228, 732, 894, etc.). Hi ha algunes excepcions (v. 197, 334, 340, 729, 744, 889, 1227, etc.). Com que algú cop la mateixa combinació se presenta en hiatus una vegada i l'altra amb fusió de vocals (per ex.: 161, *ome animat*; 369, *vocable arabic*), se veu que l'autor se guiava més

(1) V. P. MEYER: *Le couplet de deux vers*; Romania, XXIII, p. 34. Diu que en la poesia catalana, fóra del *Facet*, no hi ha trobat una tendència ben marcada a mantenir-ne l'unitat. No cita cap exemple d'En R. Lull.

(2) *Die catalanische metrische Version der sieben weisen Meister*. Denkschriften der K. Akad. der Wissenschaften. Philosophisch-historische Classe. Bd. 25. Wien, 1876, p. 151-233.

(3) *Monuments de la littérature romane...* publiés par M. GATIEN-ARNOULT; París, I, p. 22.

(4) STENGEL: *Romanische Verslehre*. (GRÖBER: *Grundriss d. rom. Phil.*, II, 1, p. 43.)

(5) MUSSAFIA: Op. cit., p. 183.

(6) No he pogut estendre aquesta investigació als altres poemes catalans del segle XIV, i la falta d'una edició crítica m'ha retret, temerós de fer feina inútil, d'estudiar aquest problema en lo restant de la producció poètica lulliana. Però sí pot afirmar-se que aquestes llibertats no se les prenien en igual mida tots els poetes. El *Facet* per exemple, elideix casi sempre les *e, a* àtones finals, seguides de *a*. En *L'Arnès del cavaller*, s'evita també l'hiatus.

que per res per les conveniències del vers, i que per mor d'aquest, no s'aturava tampoc davant les sinalefes més violentes (v. 945).

En les paraules monossíl·labes (pronoms, articles i preposicions) l'hiatus no és tant freqüent i, acostant-nos més a la regla, trobem unes vegades les vocals finals apocopades i altres fent sinalefa amb la següent.

Que lo mateix que en provençal i el *L. dels 7 savis* ⁽¹⁾ apareix uns cops en hiatus, altres apocopat i altres en sinalefa, en proporció bastant semblant. No cal aduir-ne exemples.

L'article *lo, la* s'apocopa quasi sempre o bé la seva vocal forma sinalefa amb la següent (v. 98 *la una*; 196 *íd.*; 619 *la especia*, etc.). També el trobem emperò en hiatus (v. 126, 446 *la un*; 408 *la esprovada*; 644 *la impossibilitat*; 711 *la art*). Fins hi ha casos (v. 183) en els que la mida del vers obliga a desfer l'apòcop que'ns donen els dos manuscrits i a restablir l'hiatus. L'article masculí precedit de monossíl·lab terminat en vocal, se presenta molt sovint en forma d'enclític (vegi's emperò 554, 1071 *que lo*; 890 *que ells*; 943 *ve lo*); amb no tanta regularitat quan s'apocopa en un polissíl·lab (v. 1071 *puscha lo*; 1115 *falsa lo*; 1209 *amaga lo*; 327 *forma los*; 596 *aporta lo*) ⁽²⁾.

La preposició *de* s'apocopa per regla general; de vegades emperò se la troba també en hiatus (v. 142 *de efficiens*; 436 *de argument*).

Es (llatí *est*) forma hiatus en la immensa majoria dels casos. Molt menys sovint compareix en sinalefa amb la vocal anterior, i sols raríssimament com enclític (v. 73, 291 *no's*, i en canvi 36, 317, 319, 322, 335 i altres *no es*).

En Mussafia ⁽³⁾ observà amb extranyesa que de vegades la mida del vers exigeix en els *Set savis* la fusió de la conjunció *e* amb la vocal següent. No manquen tampoc en el nostre text exemples d'aquesta llibertat (1002, 1500). Mes d'ordinari forma síl·laba apart. Amb la vocal precedent la sinalefa és encara menys freqüent, si bé algú cop també's presenta (v. 1280 *segona e*).

9. b) Contacte de vocals en l'interior d'una paraula.

Aquí convé separar les combinacions creixents de vocals de les decreixents.

Les decreixents seguint la regla, formen diftong en la majoria dels casos.

Hi ha emperò excepcions:

au, dissíl·lab: 940 *del a-usir co es certa*

eu, dissíl·lab: 691 *e demostren que de-us es*; 961 *amena lo te-u ale*.

ou, dissíl·lab: 701 *a tres mo-us t'ay demostrat*; 1329 *sis mo-u car no n'a obs mays*. (V. també 1356, que no és segur)

iu, dissíl·lab: 394 i 545, però se tracta de formes verbals.

Les combinacions creixents donen el resultat següent:

ua, ue, precedits de *q, g*, són monossíl·labs segons la regla, que és observada

(1) MUSSAFIA: loc. cit., p. 181.

(2) MUSSAFIA, p. 168.

(3) MUSSAFIA, p. 183.

pel nostre text amb alguna rara excepció: 298 *qu-arta d'actualitat*; 1308 *est qu-art mon torn abando*.

Amb les altres consonats, és dissíl·lab. Trobem emperò: 677 *e cor 1. en sensua-litat*; 272 *dues individues appellades*.

ia, ie tòniques són quasi sempre dissíl·làbiques. Excepcions: 106, 108 *coes-sen-cial*; 444, 933 *sa-biats*, al costat de 436, 1177 *sa-bi-ats*. Lo mateix ocorre essent protòniques (però 200 *contrarietat*).

En el parlar modern *ia* postònica i els derivats verbals en *-ció, -sió i -xió* són pel comú monossíl·labs⁽¹⁾. En el nostre text predominen considerablement els exemples dissíl·làbics, però la regla no és tan fidelment seguida com en els casos anteriors. Els estudiarem per separat.

ia, ie. Aquestes combinacions se presenten més sovint monossíl·làbiques que les en *ió*, corresponent potser a una tolerància que ja's feia sentir en la mateixa lírica provençal⁽²⁾. Exemples: 39 *diferen-cia*, al costat de gran nombre de versos (16, 32, 48, 69, 581, etc.) on compta per cinc síl·labes; 467 *mate-ria*, i en canvi *ma-te-ri-a* (versos 145, 148, 616); *spè-cia* (v. 1134, 1135, 1181, 1385); *spe-cies* (1393); 858 *sa-pies*; 992 *sa-phia*; *faula-cies* (271, 1080).

ió, d'acord amb la llei, general en la mateixa poesia francesa⁽³⁾, que avui és en part encara viventa en la poesia catalana⁽⁴⁾, sols molt excepcionalment és monossíl·làbic: 358 *proposi-cio*; 828 *corrup-cio*; 1442 *sobreposi-cio*. Els casos que podrien citar-se en els versos 1044-1079 no són segurs⁽⁵⁾.

D'aquestes observacions se'n dedueix que En Lull té tendència a comptar tantes síl·labes en un vers, com vocals hi hagi⁽⁶⁾. Si evita l'hiatus, s'estima més, tractant-se de paraules polissíl·labes, la fusió de les vocals que no pas elidir-ne una amb l'apostrof, segons l'ús regular de la poesia trovadoresca. Per altra banda, les nombroses excepcions a que'ns hem referit, demostren que per al nostre autor, les regles de la versificació, davant del propòsit purament didàctic que el movia a escriure, tenien una importància molt relativa.

Tingui's present emperò que aquesta conseqüència, treta de l'estudi d'una sola obra, no pot generalitzar-se. No cal oblidar tampoc que hem hagut de treballar sobre uns manuscrits molt posteriors a l'autor, en els que els escriptors poden haver introduït modificacions ortogràfiques, l'extensió de les quals no podem judicar.

(1) P. FABRA: *Gramàtica de la llengua catalana*; Barcelona, 1912, § 14, II.

(2) La combinació *ia* val sovint com monossíl·laba quan és final. (GRÖBER: *Grundriss*, II, 1, p. 44.)

En l'*Aplicació de l'Art general* (ROSSELLÓ: *Obras rimadas*) trobem també (p. 403, vers 26): *ab que sa-pias pendre exemplar*; (p. 399, vers 22): *com hom sa-bia philosophar*. En canvi p. 400, vers 2, *per la qual home sa-pi-a*. En els *Set savis* (MUSSAFIA, 181) val ordinàriament per dos síl·labes.

(3) Les terminacions en *ionem* solen ser en francès dissíl·labes. No pas les del condicional *ions, iez* (IBURG: *Ueber Metrum und Sprache der Dichtungen Nicole de Margiols. Rom. Forschungen*, XXXI, p. 416.)

(4) Els glosadors pagesos mallorquins, consideren encara dissíl·làbica tal combinació. («Botletí del Diccionari de la llengua Catalana»; VII, p. 213.) Lo mateix fa l'escola poètica mallorquina moderna i per imitació d'ella alguns escriptors del continent.

(5) Podria suposar-se la fusió de la vocal primera del mot *entencio* amb la final del mot precedent.

(6) És el criteri que se sol seguir, en interior de paraula al menys, en la lírica portuguesa. (LANG: *Das Liederbuch des Königs Denis von Portugal*, p. CXXI-CXXII.)

10. *Rima*. Es per regla general masculina. Dels 800 parells de versos del poema, sols uns 60 són de rima femenina. En bastants altres casos, la rima femenina del vers se converteix en masculina, per una transposició violenta de l'accent gramatical que converteix en oxítons els mots paraxítons. Es a dir, que versos amb rima femenina que foren propiament de 7 síl·labes amb moviment trocaic, s'igualen per medi d'una dislocació de l'accent final gramatical, amb els de 8 síl·labes de rima masculina amb moviment jàmbic.

Aquesta llibertat és freqüent en la poesia narrativa provençal de l'última època i en P. Meyer la remarcà amb alguna extranyesa al publicar la *Doctrina de Cort* d'En Terramagnino de Pisa⁽¹⁾. La mètrica francesa ne presenta també algun cas⁽²⁾ lo mateix que la lírica portuguesa⁽³⁾. Com ja en Diez des de bon principi va fer notar, és una imitació portada a l'extrem de la poesia eclesiàstica llatina⁽⁴⁾, no tant com ell suposa⁽⁵⁾ amb l'objecte de donar varietat a les llargues tirades de versos, sinó més aviat per a facilitar l'us de la rima.

En Mussafia a l'editar els *Set Savis* (p. 179) va observar també la mateixa anomalia i la comparava amb alguns exemples trets d'En R. Lull, únic poeta català en el que deia havia pogut trobar-ne. En efecte, en Rosselló se'n va adonar ja, marcant un accent gràfic damunt l'última síl·laba de algunes paraules planes (principalment en l'*Aplicació de l'Art general*, pp. 387-388) per a que la rima pogués tenir lloc. Més tard l'Otto va fer igual observació⁽⁶⁾ a l'estudiar la versificació del *Plant de Nostra Dona Santa Maria* i de les *Hores de Sta. Maria*. Se pot dir, afirma, que aquest procediment d'igualar els versos masculins i femenins en quant el nombre de síl·labes, constitueix en R. Lull la regla constant.

En aquest text he anotat una cinquantena d'aquestes rimes, de les que n'assenyalo algunes de les més característiques com a mostra⁽⁷⁾:

Dos paroxítons:

- 31-32: *specia, diferencia.*
 45-46: *arbre, marbre.*
 81-82: *resible, sensible.*
 188-189: *scriure, riure.*
 241-242: *demostra, una.*
 561-562: *miga, sarta.*
 615-616: *forma, materia.*

(1) *Romania*, VIII, p. 209.

(2) P. MEYER: *Chanson de la Croisade albig.* I, p. CIX. Veiem per exemple (vers 8946) *clergues* rimant amb *Francés*.

(3) MUSSAFIA: *Sull'antica metrica portoghese.* Akademie der Wissenschaften zu Wien; Sitzungsberichte der phil. hist. Classe. Bd. 133; 10 Abh.

(4) *Zwei altromanische Gedichte*; Bonn, 1852, p. 6.

(5) *Altromanische Sprachdenkmäler*, p. 110.

(6) *Bemerkungen über R. Lull.* Zeitschrift für romanische Philologie, XII, p. 511-523.

(7) Prescindim dels casos en que, per ocórrer apocop, l'exemple podria ser dubtós.

Oxíton amb paraxíton:

- 15-16: *speci'a, diferencia.*
 61-62: *està, demostra.*
 73-74: *altra, cà.*
 102-103: *ha, specia.*
 430-431: *escrivà, pedra.*
 593-594: *afigura, dirà.*
 717-718: *fa, forma.*
 1302-1303: *anima, està.*
 1465-1466: *atressí, arteffici.*

Escassos són els exemples de rima imperfecta, sols assonant, que no's deixin fàcilment corretgir. Sols uns 15 n'he arribat a comptar, entre ells els següents:

- 27-28: *mig, dit.*
 120-121: *dich, messip.*
 142-143: *efficiens, compliment.*
 382-383: *publich, sentit.*
 977-978: *som, preyon.*
 1202-1203: *blanch, quant.*
 1336-1337: *animal, cavall.*

En tots els casos, les vocals accentuades són idèntiques, exceptuant aquells en els que En Lull va incorrer en la falta tant sovint retreta als poetes catalans de no distingir les rimes en *es* de les en *es* ⁽¹⁾. Als exemples que's podrien aduir trets d'altres obres seves, afegim els següents observats en el present text de la *Lògica*;

- 33-34: *tres, es.*
 575-576: *es, pages.*
 1590-1591: *es, res.*

En reduïda proporció, ja que no arriben a 50, se troben parells de versos en els que rima una mateixa paraula. Ab una única excepció pot ser, (1292-93 *devesible*); les rimes repetides són sempre masculines, i en la immensa majoria dels casos (passen de 30) és la forma verbal *es* (*est*) la paraula que apareix en rima amb ella mateixa ⁽²⁾.

Alguns versos van aparentment sols sense que en falti cap pel sentit. Estudiant-los d'aprop, se veu que en llur majoria, poden referir-se a la rima del parell precedent o següent (p. ex.: 243-245, 529-531, 729-731, 752-754, 778-780, 1260-1262, 1578-1580, etc.). Casos semblants va anotar-ne també en *Mussafia* ⁽³⁾.

(1) V. *Romania*, XX, p. 582.

(2) Igual llibertat s'observa en la *Doctrina cristiana* d'En Aymon de Cestars. (*Romania*, XX, p. 210.)

(3) *MUSSAFIA, Set savis*, p. 180.

L'autor influit per una rima, extén a un tercer vers el consonant ja usat dues voltes. Així s'explica que a les tirades de quatre o sis versos amb igual consonant, on és més fàcil de descomptar-se, se n'hi afegeix quasi bé sempre un d'escaducer (v. g.: 97-101, 771-775, 1444-1450, 1591-1599, 1600-1604).

Hi ha casos emperò, si bé pocs, en els que un vers va realment sol, sense que valgui el recurs d'assimilar-lo a una serie anterior. En alguns d'ells (212, 460) és evident la falta d'un vers, revelada pel sentit. Lo mateix podria tal vegada pensar-se del v. 556. En algún altre cas (1462, 1479) podria suposar-se l'assimilació, si bé en consonancia imperfecta, a la rima anterior. Algún cop, emperò, com en els versos 298, 299, 1043, s'ha de reconèixer senzillament el fet d'haver-se trencat la rima.

IV

II. Del compendi català de la lògica d'Algazel, ne coneixem els següents manuscrits:

MUNIC. BIBLIOTECA REIAL. — Llat. 10538. Ms. de 212 ff. en paper (22 × 149 mil·límetres); escrit de diverses mans en la segona meitat de la XIV^{na} centuria. Conté diversos escrits lulians, alguns dels quals s'indiquen en l'interior de la primera tapa; el nostre text hi és senyalat en la forma següent: *Logica quedam in rimis vulgaribus edita*.

Des del f. 103 al 121 v. conté el text llatí del mateix Compendi. Al f. 127, escrit de lletra diferent i a dues columnes, comença el català en vermell: *Deus per far auos honrament*. Al f. 138 v. s'interromp amb el vers: *Quatra cantons ha son contral* (vers 1503).

Anomeno aquest manuscrit, que'ns dóna un text desgraciadament incomplet, M.

ROMA. BIBLIOTECA CORSINI. Ms. 44-A-3. Del s. xv.

Dec el coneixement d'aquest manuscrit, que presenta complet el text, al meu bon amic de tota la vida R. d'Alós, de l'Escola Espanyola de Roma, que el va descobrir al fer les seves investigacions bibliogràfiques lulianes en aquella ciutat⁽¹⁾. An ell haig d'agrair també públicament la transcripció del text romà que m'ha servit per a l'edició. La lògica d'Algazel se troba en els folis 258-270.

Anomeno aquest manuscrit C.

SEVILLA. BIBLIOTECA COLOMBINA. En Helfferich⁽²⁾ cita vagament *eine Handschrift lullistischer Werke im Besitze der Colombina in Sevilla*, del qual ne

(1) Està treballant en el seu *Catàleg dels codis lulians de les biblioteques romanes*, que donarà aviat a l'estampa i en el que farà una completa descripció del manuscrit.

(2) Op. cit., p. 109: «Aus einer Handschrift Lullistischer Werke, im Besitze der Colombina in Sevilla, mögen einige Biespiele hier eine Stelle finden...» Còpia els versos 2-10, 14-18, 334-351, 1579-1590 i 1604-1612.

dóna uns curts extrets, que corresponen com ja hem dit més amunt (§ 3) al nostre text M.

Es possible que aquest codi, que anomenem S, desaparegués de Sevilla quan els grans desmembraments que va patir aquella biblioteca, perquè ningú més dels que més modernament ha fet estudis en la Colombina sabem que n'hagi donat compte. He escrit al Bibliotecari demanant-ne notícies, sense rebre resposta.

12. M és el més antic i també el més correcte dels codis que he vist. El copista de C sovint no entenía lo que escrivía i va saltar-se també algún vers, com se pot veure examinant la nostra edició. Però, acceptada la superioritat de la lliçó de M sobre C, salta a la vista el parentiu dels dos manuscrits. Per de prompte, perquè tots porten alguns versos (183, 239, 809, 1306) que resulten curts per contenir apocops incompatibles amb la mida del vers. Ademés perquè els dos presenten les mateixes lliçons incorrectes (per ex.: 203 *hom* per *nom*; 413 *assa* per *a sa*; 415 *gents* per *gens*; 712 *may mal* per *mays val*; 760 *son* per *sen*; 806 *tres* per *dos*; 1342 *animat* per *començat*; 1461 *innatural potencia* per *natural potencia*; 1470 *mantes formes* per *manta form 'es*⁽¹⁾, etc.). Finalment en els dos manuscrits hi manquen els mateixos versos (212, 460, 1443).

M hem dit que és el més antic. Podria ser emperò l'original de C? N'hi ha prou amb donar una ullada a les variants, per a veure que no és possible, perquè C corregeix en algún punt el codi muniqués i fins sembla més provençalitzat que ell. Han de derivar doncs d'un tronc únic, però aquesta hipòtesis, exigida pels ressabis de copia que els agermanen, topa amb una dificultat: la divergència essencial que els dos presenten en els versos 3 i 5. Posem-los de costat:

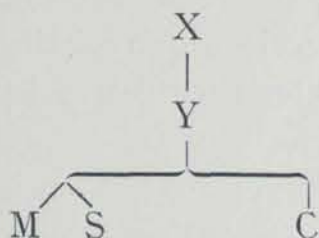
M	C
3 Lo qual es compendi novell	3 La qual es dita del Gatzell
5 que translat de lati en romanç	5 que translat d'arabic en romans

Quina de les dues és la lliçó correcte? Crec que la de M. En el v. 5 no hi ha dubte; així ho proven la mida del vers i l'al·lusió que en el v. 9-10 se fa al text llatí, intermig, com penso haver probat més amunt, entre'l aràbig i el català. No és tan clar lo que al vers 3 se refereix. És cert que En Lull no cita gairebé mai els autors que de prop o de lluny aprofita. En canvi el compendi llatí cita l'Algazel al començament i a la fi, i també s'el menciona en l'incipit que del català se copia en el catàleg d'En Nicolas Antonio. Per altra banda, S s'assembla en aquest punt a M, al que segueix molt d'aprop, a judicar pels breus fragments que'n copià En Helfferich. S'hauria d'explicar la variant de C per una contami-

(1) Aquesta errada és característica. Un copista prengué la paraula *formes* (contracció de *forma* i *es*) per un plural, i d'acord amb sa interpretació posà també en plural, contra el sentit, l'adjectiu que amb el substantiu concordava.

nació *a posteriori* del text llatí? O bé representaria C l'original genuí del qual sols en aquest punt se separaria M, per escrúpols de religió o escola? No amaguem el nostre dubte de no haver encertat al seguir la lliçó de M, apoiats pel fet de veure-la confirmada en S.

Però aquesta divergència, que judiquem purament accidental, no contradiu al nostre entendre la classificació que proposem dels manuscrits, en la forma següent:

X representa l'original lulià. Y una copia posterior menys fidel, en la que's trobarien les errades que agermanen M i C. Aquell text, ens és arribat en dues versions: una (que no parla d'Algazel) representada per M i S, i l'altre per C.

13. En lo que al llenguatge se refereix, és difícil apreciar fins a quin punt X era provençalitzat. Tant en C com en M, són les grafies ben catalanes, cosa que no ocorre en altres codis més antics d'En Lull⁽¹⁾. En canvi, les formes provençals en l'article, la conjugació i la declinació⁽²⁾ són de vegades conservades, més freqüentment en C que no pas en M. Podem doncs suposar que moltes vegades han desaparegut, a pesar de que segurament se trobaren en X, per ser estranyes al copista. Sovint emperò les transgressions a les regles de la gramàtica provençal, s'han d'imputar al mateix Lull, a qui En Milà amb raó, va excloure de la serie dels trovadors, *por su lengua provincial y menos clásica*⁽³⁾. Per exemple en el vers 927-928, rimen plegats un mot singular amb la desinència provençal del nominatiu, amb un nominatiu plural terminat en s i per lo tant enterament a la catalana.

No tinc preparació per a intentar la localització del llenguatge dels dos codis, però no vull deixar de cridar l'atenció sobre una particularitat de C, que ha de ser tinguda en compte.

C presenta unes grafies que corresponen a fonemes propis avui del mallorquí. Per exemple: 735 *pou* per *peu*⁽⁴⁾, 289 *boure*, BIBERE⁽⁵⁾ i 963 *lengo*, LINGUA⁽⁶⁾.

(1) El Ms. llatí 10504 de Munic, de principis del XIV, conté (f. 15) un text del *L. d'oració*. En ell és corrent l'ús de la *z*, fins en les flexions verbals.

(2) C., 14, *lur nom*; 145, C M: *li element*; 181, M: *son ajustat*; 220, C M: *semblon*; 221, C M: *li home*; 311, C M: *son dits*; 887, C: *creon*; 1001, C: *li filosof qui son passats*, etc.

(3) *Obras completas*, II, p. 495.

(4) Cf. SCHÄDEL: *Mundartliches aus Mallorca*, Halle, 1905, p. 30. — MOREL-FATIO, SAROIHANDY: *Das Katalanische*. (GRÖBER: *Grundriss*, I, 1904, p. 849).

(5) NIEPAGE: *Laut und Formenlehre der mallorquinischen Urkundensprache*. Rev. de dialectologie romane, I, p. 311.

(6) *Ibid.*, p. 333.

Tots aquests sons valen avui com característics del mallorquí; el Sr. Niepage⁽¹⁾ senyala el dubte de si ho eren ja en temps del rei En Jaume I, però apareixent en un codi del s. xv, no permeten concloure la seva procedència mallorquina?

14. En la meua edició, prenc ordinàriament com a base el text M, corregit per C, quan es necessari. En els passatges que corresponen als fragments que En Helfferich ha conservat, dono també les variants de S.

Per lo demás, reprodueixo el text respectant absolutament totes ses grafies, exceptant l'empleu d'*u* per *v*, i *j* per *i*. Hé puntuat també i accentuat, segons l'us corrent. Les adicions i correccions que hé tingut de fer al manuscrit, van escrites de cursiva, i entre parèntesis les lletres i paraules que m'han semblat sobrerres.

No sempre hé pogut entendre el text, i en aquest cas ho hé advertit en les notes, donant de passada el fragment corresponent de la versió llatina, per a que ajudi a la interpretació. Les subtiletes lulianes que ja costa de vegades desxifrar en prosa, se fan encara molt més difícils per l'excessiva concisió amb que En Lull vol expressar-les.

Abans de terminar haig de donar les gracies a tots els que m'han ajudat en aquest treball, i molt especialment a la Direcció de la Biblioteca Reial de Munic que durant tot el temps necessari posà a la meua disposició en la Biblioteca de la Ciutat d'Hamburg el manuscrit muniqùes que conté el text lulià que s'imprimeix a continuació.

ACI COMENÇA LA LOGICA DEL GATZELL (2)

(M, f. 127 a)	Deus, per fer a vos honrament, (C, f. 258 a)	15	genus, sots si speci'a, aprés es diferencia; proprietat e accident son quart e cinquen exament. Dos son los generals menors
5	que translats de lati en romans en rimes e'n mots qui son plans, per tal que hom puscha mostrar logica e philosophar a cels qui no saben lati	20	qui termenen dintre's maiors: substancia es lo sobirá, animal mortal pus jussá, el mig son cors e animal. De les species atretal:
10	ni arabich, perque vos mi endreçats, senyer, en saber e'n bona entenció haver. Ech vos los .v. universals; lur nom sabiats que es aytals:	25	les dues son estremitat, si com cors e home nomnat; les altres dues son al mig: sensible e animal dit.

(1) Loc. cit., 314.

(2) Falta en M aquest titol.

1 far M. — 2 tractant C. — 3 lo qual M S; es dita del Gatzell C. — 4 En M S; entendiment apell C. — 5 darabic C; romanc M. — 6 rima C. — 7 puxa C; pusca S. — 8 filosofar M; filosofar S. — 9 çeylls C. — 11 seny en C. — 12 aver C. — 13 [E] C. — 14 lurs noms M S; sapiats C; que son S; tals C. — 15 ha sots si S. — 16 apres de M; diferencie C. — 17 propietat C. — 18 quatre e .v. C; cinquen S. — 19 manors C. — 20 e termenen C; maios C. — 21 subira C. — 24 atretals M. — 25 estremitats M. — 26 nominat M. — 28 sensible animal M.

Endividuu's atrobat,
 30 dues vets contrarietat
 de nombre e de specia
 qui n els fan diferencia;
 de nombre: .i. e .ii. e tres, (b)
 (b) que l'u nombre l'altre no es;
 35 d'especia: si com fferrer,
 qui no es lo seu oliver.
 De diferencia diray
 mas tot lauger m'en passaray.
 Diferencia es universal
 40 qui l'especia mostra qual
 es la sua diversitat,
 axi com si es demanat
 datiler e qual cosa es?
 e la resposta fayta es
 45 en lo genus, qui es arbre;
 e aço matex de marbre:
 son genus say que peyra es.
 Diferencia vé apres,
 can hom diu, e qual arbre es?
 50 ni marbre, e qual peyra es?
 e hom respon: arbre fassen
 datils, e peyra marbre'sen
 obrats d'ella castells e tors.
 En animals e en colors
 55 e en tota causa creada,
 diferencia es atrobada.
 Proprietat universal
 particular es, qui senyal
 es de la sua specia
 60 e dels individus d'ella,
 e per ço com en ells está
 propietat los demostra;
 axi com cá, qui per ladrar,
 e cavall, qui per anillar
 65 demostren lur propietat,
 d'especia fan diversitat.
 Cada propietat detria
 son subiect d'altra specia.
 Propri e diferencia
 70 signifiquen l'especia,
 mas no la mostren d'un semblant,

car propietat va mostrand
 c'una specia no s l'altra,
 axi com de cavall e cá.
 75 Per altra mou, diferencia
 demostra qual specia,
 axi com animal rient.
 Endues han convertiment,
 diferencia e propietat,
 80 mudant subiect e predicat,
 axi com home resible,
 resible es home sensible.
 Cascú pot esser predicat
 e subiect, pus sia girat.
 85 Accident es universal
 particular, si Deus me sal,
 lo qual está en general
 e aytanbé en special;
 en general: com vegetable,
 90 engenrrat e corrumvable;
 d'especial: alcun hom blanch
 o negre o durment orant.
 Accident no pot demostrar
 genre ne specie, so'm par,
 95 si com blanch e malautia,
 qui no mostra'l subiect qual sia.
 (b) En dues parts es accident:
 la una es separablament,
 l'altra inseparablament;
 100 separable: home corrent, (b)
 inseparable: foch ardent.
 Alguns accidents say que'y ha
 no son en tota specia,
 axi com hull gat e nas fent,
 105 en alguns metalls foniment.
 A'y accident coessencial,
 e departible atretal.
 Coessencial es devesit
 en dues parts, segons qu'es dit.
 110 Una es com l'enteniment
 ymagina possiblement
 ginoví privat de negror
 e home blanch de sa blanchor.
 Mas l'altre part no's pot privar

(M, f. 127 v.)
 (C, f. 258 v.)

29 *Endividuus* M. — 31 *specie* C. — 32 *ells* M; *diferencia* C. — 33 *i .ii. e .iii.* M. — 35 *ferrer* C. — 36 *non* M. — 38 *passaray* C. — 40 *la especia* M. — 42 *demanat* C. — 46 *falta* C. — 47 *peira* M. — 48 *ven* C. — 49 *Com* C. — 50 *sur?* C. — 51 *fassen* C. — 57 *propietat* C. — 58 *quis* M. — 60 *individuus* C; *deylla* C. — 61 *cor* C. — 62 *propietat* C. — 64 *aniar* M. — 65 *llur* C. — 66 *especie* C; *llur diversitat* C. — 67 *propietat* C. — 68 *subiech* M. — 70 *signifiquen* C. — 72 *propietat* C. — 73 *especia no es altre* C. — 79 *diferencia propietat* C. — 80 *subiech* M. — 83 *Quescu* M. — 84 *subiech* M. — 86 *saluu* M. — 89 *com en vegetable* M. — 91 *algun* M; *blanc* C. — 92 *dorment* C. — 94 *genrra* M; *specia* M; *comprar* C. — 95 *malaltia* M. — 96 *subiet* M. — 98 *seperablement* C. — 99 *falta* C. — 100 *seperable* C. — 101 *inseperable* C. — 102 *Alseuns* M. — 103 *specie* C. — 104 *vuyt gas e nas; falta fent* C. — 105 *matalls* M; *funi-ment* C. — 106 *no essencial* C. — 107 *departible* C. — 108 *Quossencia* C. — 109 *que o dic* C; encara que no deixen de trobar-se empleades rimes imperfectes i pel sentit fóra molt acceptable aquesta variant, no m'atreveixo a separar-me aquí de M. — 111 *ymagina possiblement* M. — 112 *guinevi* C. — 113 *e falta* C. — 114 *altra* C.

104, llatí (fol. 104): «Est autem aliquis accidens quod non est in tota specie, set in eius parte ut tortuositas oculorum et turnitas nasi.»

110 (id.): «...quomodo intellectus ymaginatur esse possibile corvum privari nigredine et tignum posse privari albedine.»

- 115 d'enteniment, si com comptar
en quatre dos, cor tota via
dos en quatre hom entendria.
Del accident say departable,
que'n dues parts es camiable:
- 120 la una vé atart, so'us dich,
com canes en home macip;
l'altra vé tost e molt soven,
com gaug o espaordiment.
En altres dues parts es dit
- 125 que accident es departit:
la una es propietat
de accident, a subiect donat:
a home es propri son riure,
(M, f. 128) son comprar e son escriure.
- 130 L'altre part say qu'es nomenada
(C, f. 259) propietat no propriada
mes a un subiect que a altre:
axi com hom menjant, malalte,
car *el* menjar e malaltia,
a tot animal se propria.
- 135 De los .v. say universals;
los tres primers substancials,
los dos derrers son d'accident;
so es vist manifestament.
- 140 Quatra son diffinicions;
ech vos lurs demostracions.
Primer'es de efficiens:
anim'es de cors compliment,
fayt sens materia exament.
- 145 Materia son li element
a lo cors qui es engenrat.
Fforma dona significat
de la materia, ço say.
De la causa final se fay
- 150 diffinitió, que es coutell?
e hom respon, tot be e bell:
coutell es causa de servir,
e pen'es per peccat punir.
- A conexer l'esser de la re,
155 covenen .iii. coses per ma fe.
Primer'es com lo predicat
mostra'l subiect en veritat;
comparament substancial
hi ha mester, si Deus me sal,
- 160 de subiect fet ab predicat, (b)
axi com d'ome animat,
cor tot home ha moviment
e tot animal exament. (b)
Segona demostració
- 165 es co'l subiect dona rahó
a demostrar lo predicat,
per ço que ver sia trobat;
car qui diu home, diu resible
ab cors animat e sensible.
- 170 De la terça no's ret rahó,
car no si forma questió,
car aquells demanden follor,
can dien per que es color
negre ni blanch, ni perque dos
- 175 es compte, car responcions
s'i fan senes defalliment
e sens altre acordament,
car negre's color per negror,
e blanch es blanch per sa blancor,
- 180 e de dos es nombre format,
per ço cor dos son ajustat.
Genus e diferencia
demostren *la* especia,
cant hom met lo genus primer
- 185 e l'especia en derrer.
Per propietat atretal
es trobat ver, si Deus me sal;
axi com cosir e scriure,
bramar e comprar e riure.
- 190 Hom apercep per accident
drap blanch, negre, vetlant, durment. (M, f. 128 v.)
Genus e diferencia

116 *via* C. — 118 *departible* C. — 119 *que dues, camiable* C. — 120 *dic* C. — 121 *canes e C*; *messip* M. — 123 *gaug* M; *e spahordiment* C. — 126 *propietat* C. — 127 *subiech* M. — 128 *propi, rriure* C. — 129 *scriure* C. — 131 *proprieta no propriadat* M. — 132 *ha* M; *hun* C; *subiet* M; *altra* C. — 133 *home* M; *meiant* C. — 134 *meiar* C; *en malaltia* M. — 135 *animal* C; *apropia* M. — 136 *Dels* C; *universal* M. — 137 *primes* C. — 138 *los darres* C. — 139 *son vists* C; *sos* M. No pot acceptar-se la variant de C i la mida del vers obliga a suprimir l'elisió de M. *manifestament* M. — 140 *diffinitions* C. — 141 *llus* C. — 142 *efficiens* C. — 143 *anima's* C. — 144 *ffay* M. — 145 *alament* C. — 146 *engenrat* M. — 147 *forma don ha significat* C. — 148 *so* C. — 150 *qu'es* C. *io* és casi sempre dissil·làbic; per això segueixo a C. — 152 *coutell* M; *servir* C. — 153 *de peccats punir* C. — 154 *Conexer* C. — 155 *en III.* C. — 156 *primere's* M. — 157 *subiech* M. — 160 *subiech* M. — 161 *animat* C. — 162 *moviment* C. — 165 *subiech* M. — 167 *atrobat* M. — 169 *animat* C. — 170 *terca* M; *rent* M. — 171 *no si soma* C. — 172 *demandon* C. — 173 *cant* M; *diuen* C; *perque's* C. — 174 *ne* M; *blanc* C. — 175 *responcions* M. — 176 *sens* C. — 177 *altra* M. — 178 *negre es* M. — 179 *blanc es blanc* C. — 180 *format* C. — 181 *ajustar* C. — 182 *diferencie* C. — 183 *l'especia* C M; la mida del vers obliga a desfer l'apòcop. — 185 *l'especie, derrer* C. — 186 *Propietat* C; *etretal* M. — 188 *escriure* M. — 189 *riure* C. — 191 *blanc e negre* C; *vellant* M.

140. El text català resumeix ab exagerada concisió el llatí (f. 104): «Diffinitio generalis fit .iiii. modis: fit enim prima diffinitio de causa efficiente, ut si queratur quod est anima convenienter respondetur: anima est perfectio corporalis. Secundo de causa materiali, ut querenti quod est materia convenienter respondetur: materia sunt elementa corpus continencia. Tercio fit diffinitio de causa formalis, ut si queratur quod est forma: forma est que demonstrat (f. 104 v.) materiam. Quarto de causa finali, ut querenti quod est cultellum vel quod est pena convenienter respondetur: cultellus est res facta ad serviendum homini, et pena est punitio peccati.»

(C, f. 259 v.)

- ffan sobre la especia
contrarietat dues vets,
195 segons que entendre porets:
la una se fa diversament,
l'altra per contrari exament.
Diversament se diu axi:
drap de lana e drap de lli;
200 contrarietat com cors mortal
a immortal, e car mi cal
dich que si es alcuna res
a qui null *nom* ne sia mes,
ffay se sa diffinició
205 sobre lo genus, e veus ço:
si la causa es animada
e vegetable, es donada
en axi la responció,
segons que ho mostra rahó:
210 est cors es animat sentit,
mas son nom es mes en oblit;
privat de nom e d'animat.
Dues son comparacions
universals, segons rahons
215 natural e accidental.
Comparació natural,
com subiect e son predicat
en natura son atrobat,
axi com home animal
220 qui'n moviment semblon equal;
car si son li home movent,
(b) si son animal exament.
Comparació de accident:
de blanch ab blanch, o *de* corrent
225 ab corrent, e ab ennegrit (b)
algun cors que sia blanquit.
A conixer qué, tres mous ha:
lo primer en genra está
cant hom demana, hom qué es?
230 e la resposta fayta es
cant hom diu: hom es animal
racional; e atretal
- per lo segon mou hom respon
ab l'especia, e veus com:
235 hom es racional mortal.
Lo terç mou se fa per senyal,
ço es a dir discripció
ab que's fa la responció;
qu'es hom? levada estatura
240 ungles amples ha per natura.
Diferencia demostra
ço qué, mantes vets per una,
e per mays d'una atretal.
Per una, hom es animal,
245 per mes d'una, racional,
sensible, movable, volent
son creador omnipotent.
Quin mostra diferencia
en genra e'n specia,
250 cant hom diu: e quin animal?
e hom respon, racional.
Ech vos de proposició;
en dues parts es son sermó:
predicativa primera,
255 condicional darrera. (M, f. 129)
Predicativa's departeix
en dues parts, e's devesex; (C, f. 260)
l'una part es disjuntiva,
l'altra part es conjuntiva.
260 Disjuntiva o fals o ver,
car null miga no'y pot caber
en la conjuntiva mija,
con hom diu: tanca la sija.
Ec vos de la condició:
265 si'm ames, dar t'e .i. cordó.
Quatre son proposicions
compreses, on son mans sermons
ffayts: en tot, no tot, e alcú.
e encare en no negú.
270 Quatra son qui no son en us,
mas que'n fan falcies alguns;
dues individues appellades,

193 *fan* C; *l'especie* C. — 196 *divercament* M. — 197 *exement* C. — 199 *lli* C. — 201 *can* C; *mi qual* M. — 202 *dic* C; *alguna* M. — 203 *hom* C M. — 204 *fay* C; *sa falta* M. — 205 *quo* C. — 209 *rao* M. — 210 *e sentit* C. — 212 *denimat* C. — 217 *subiet* M. — 221 *car* C. — 222 *si's, exement* C. — 223 *compacio* C. — 224 *E de blanch* M; *ab blanc* C; *occorrent* M; *o corrent* C. La variant de *M e de* no la crec acceptable; suprimint-la al començament del vers faltaria, de no afegir-se *de* (justificat per l'empleu d'igual preposició en la frase anterior) una síl·laba al vers. — 225 *negrit* M. — 226 *acun* M; *sian* M. — 228 *genrra* M. — 234 *l'especie* C. — 235 *hon* C. — 237 *so* C; *discriptio* M. — 239 tots dos codis escriuen: *leva destatura*. L'elisió no l'accepta la mida del vers. — 240 *a* C. — 246 *sencible* C; *movable* M. — 247 *criador* M. — 248 *demostra* C. — 249 *genvre* M; *es specie* C. — 253 *e en* M. — 256 *deperteix* C. — 257 *deuesir* C. — 258 *par* C; *disiuntiva* M. — 259 *e l'altra* C; *coniunctiva* M. — 260 *disjuntiva* M. — 261 *mitga* C. — 262 *conjuntiva*, *mitga* C. — 263 *com*, *sig* C. — 265 *si ni hi mes* C. — 267 *opreses* C; *mats* M. — 268 *fayts* C. — 269 *encara* M; *en nongu* C. — 270 *Quant* C. — 271 *fallacies* M; *alguns* M. — 272 *apellades* C.

200, llatí (f. 105): «per contrarietatem, ut homo corpus est mortale et homo corpus est immortale».
203. El compendi llatí exigeix la correcció (id.): «Et etiam si queratur diffinitio alicuius rei cuius nomen ignoretur, supra genus est diffinitio; si res enim illa sit animata, respondendum est quod erit animatum sensibile cuius nomen ignoratur; si autem res sit vegetabilis, deinde est quod est corpus vegetabile inanimatum privatum nomine.» Després del vers 211 sembla que falta un vers, que demanen el sentit i la rima.
265, llatí (f. 105): «si dilexeris me, dabo tibi librum».
269, llatí (f. 105 v.): «particularis negativa, ut quidam non».

- e les altres desemparades:
 en Pera gran, Pera no gran,
 275 home vetlant, hom no vetlant.
 En .VIII. mous proposició
 par c'aia contrari, veus ço,
 en afferman e en negan,
 mas no's contrari, a mon semblan.
 280 Primera es d'equivocat
 cant del subiect es predicat.
 La un diu: degollat moltó,
 e l'altre diu: anc ver no fo;
 (b) la un diu de arietes,
 285 e l'altre d'aquell que menges;
 cascun diu ver, si Deus me sal,
 perque el contrast res no val.
 (b) Segons, que diu del predicat,
 con diu: vin a beure es vedat,
 290 segons la ley del sarrayi,
 mas del crestiá no's axi.
 Terça es con particular
 universal fan contrastar,
 axi com dir: ull d'om es blanch,
 295 e es respost: que no es blanch.
 Cascun diu ver, car blanch hi es
 e negre, ço vey appalés.
 Quarta d'actualitat
 e de potencia on ver es.
 300 La un diu que'l vin del salló
 embriaga, l'altre diu no;
 la un ho diu de mantinent,
 e l'altre de possibilment.
 Quinta es de relació;
 305 la un diu payre, l'altre no;
 la un ho diu de natural,
 e l'altre de accidental,
 cant infant es pres a noyrir.
 Sisena de loch se sol dir;
 310 la .i. diu payre viatjant,
 e l'altre son dits nenegant;
 la un diu que va a Paris,
 e l'altre diu: no a Tunis.
- Setena se diu d'estament
 315 en qualque hom sia essent; (M, f. 129 v.)
 la un diu Pera ha saber,
 e l'altre diu que no es ver;
 la un diu que sab en costuma,
 e l'altre que no en natura.
 320 La huytena se diu de temps;
 la un diu affermadaments
 que l'ome qui jau no es sa, (C, f. 260 v.)
 e l'altre diu que mal no ha;
 la .i. te diu ver per .i. dia,
 325 l'altre per altre qual que sia.
 Quatre son proposicions
 ab que hom forma los sermons;
 alcunes han convertiment,
 e no les altres exament.
 330 Convertiment es atrobat
 com lo subiect e'l predicat
 prenen en si camiament.
 Ech vos les c'an convertiment:
 La negativa universal,
 335 nega que home no es sal.
 Affermativa particular,
 se pot en axi figurar,
 con se diu alcun home es blanch,
 o negre, malaute, o ranch.
 340 Affermativa universal
 no's convertex, si Deus me sal;
 con hom diu: tot hom animat,
 qui convertex, no diu vertat.
 Negativa particular
 345 no's convertex, segons que par;
 (b) no es tot hom home animal,
 ne tot animal hom mortal.
 Proposició convertent
 no pot esser, si verament
 350 no es demostrat veritat,
 sens que no'y haia falsetat.
 Tres mous son de convertiment:
 la hun se fa per accident,
 l'altre's fa per simplicitat

273 *desemparades* C. — 274 *P.* C. — 275 *vetlant, vetllant* M. — 276 *presuposició* C. — 277 *par aia* C; *quo* C. — 280 *de equivocat* M. — 281 *subiet* M. — 282 *hu* C; *e degollat* M. — 293 *hanc* C. — 284 *hun* C; *d'arietes* M C. — 285 *mege* C. — 286 *cascu* C. — 287 *qual* M; *perquel* C. — 289 *com viu vy a boure* C. — 290 *sarray* C. — 291 *xristia* C. — 292 *terce* M; *com* C. — 293 *contrestar* C. — 294 *dit* M; *blanc* C. — 295 *es respost* M; *blanc* C. — 296 *cascu* C; *dir* M; *que blanc* C. — 297 *apeles* C. — 299 *hon* C. — 300 *hu* C; *sello* C. — 302 *hu* C. — 305 *hu* C. — 306 *hu* C; *o* M. — 309 *si sen ha* C; *loc* C. — 310 *hu* C. — 311 *nanegant* M. — 312 *hu* C. — 313 *Tonis* M. — 316 *hu diu* P. C; *a* M; *seber* C. — 318 *hu, no sap* C. — 320 *VIII.* M. — 321 *hu* C. — 322 *iau* C. — 324 *.j.* M. — 325 *E l'altre* C M; la mida del vers obliga a suprimir la conjunció *e*; *l'altre* M; *qualque* M. — 326 *Quatra* M. — 327 *fora* (sic) C. — 328 *algunes* M. — 331 *subiet* M. — 332 *camiament* M. — 333 *falta* C. — 335 *hom* M S. — 336 *affirmativa* M S. — 337 *an axi* C. — 338 *com* C; *algun* M; *blanch* C; *com si diu alcun hom es blanch* S. — 339 *malalte* M S; *ranc* C. — 340 *affirmativa* M. — 342 *com* C. — 343 *converteix* M. — 344 *Neguna* C. — 346 *hom* M S. — 347 *ni* C. — 350 *demostrar* C. — 351 *aia falçetat* C. — 353 *lo hu* C.

284, llatí (f. 105 v.): «affirmans intelligit de ariete animali, negans autem intelligit de ariete signo celeste».
 300. El compendi llatí diu (f. 106): «ut si aliquis dicat vinum inebriat, et alter illud neget». L'edició veneciana diu: «vinum in lagena est inebrians».

313, llatí (id.): «negans vero intelligit ipsum non ire Tunicium».

318, llatí (id.): «affirmans intelligit ipsum scire arismetica, negans vero intelligit ipsum nescire logicam».

- 355 mudant subiect e predicat,
e lo terç mon, si Deus be'm do,
es per contraposició.
(b) Proposició a tretze vies
con tu savi series
- 360 si'n ton cor les pots retener
car per elles haurás saber.
Primer es de necessitat:
tot cos compost es demostrat.
Segons es diu con es sentit,
365 veent, palpant, gustant, hoyt.
Terça es d'esser esprovat:
tot foch es calt, con es tocat.
Quarta es de tauetur dit,
vocable arabic es hoyt,
370 e'n especial es demostrat
e en general atorgat,
axi com l'om qui creu que es
Paris, si be stat no'y es.
Quinta's la proposició
375 qui'n si mateixa s'a rahó,
con en .iiii., on es mostrat
que dos son la una meytat.
(M. f. 130) Sisen'es de perpensament
e aquesta no val nient,
380 car falsetat hi pot caber,
on mant hom fall per no saber.
Setena se diu de publich;
com hom qui ment, vil es sentit.
Huytena's diu de sotsposada,
385 la qual no val nulla vegada,
car mant hom reeb molt sovent
so on veritat no enten.
Novena's diu d'atorgament;
aqui no cal reprehiment.
- 390 Deena está en semblant
cant la primera's va acostant
ab semblant possibilitat, (C. f. 261)
mas no'u fa en necessitat.
Onzena's diu appalés:
395 a ton amich sies cortés.
Dotzena es d'opinió:
qui va de nits sembla layró.
Tretzena es ymaginada,
con serp morena varinada.
400 De tretze proposicions,
en la V^a es pus forts rahons,
car silogisme fan formar.
Lo nom d'aquelles vull nomnar.
En la primera: mays tot es
405 que sa part, ec vos en apres
la segona, qui es sentida,
on a tart trobarets fallida.
Terça es de la esprovada,
(b) d'on hom se quart altre vegada.
410 Quarta de atauetur es,
on tart deffalliment es mes.
Sinquena es sella qu'en si
a sa raho, com yo en mi
ay mes mans e tots mos caxals.
415 Les altres gents no son cabals
a les .v. damunt nomenades.
Les publiques e atorgades,
om dona a los no sabents
con desputant hom savi's vents
420 ab les v. demunt nomenades,
on veres rahons son mostrades.
De perpensar e de semblar,
pot hom fallacies formar.
(b) Publiques e reebudes

355 *subiec* M. — 356 *terc* M. — 358 *Preposicio* C; *a* falta C. — 360 *si en* M; *retaner* M. — 361 *seber* C. — 362 *prima* C. — 364 *vin* C; *com* C. — 365 *vehent* C; *oynt* M. — 367 *joc* C; *com* C. — 368 *ta virtut* M; *dir* C. — 369 *erabich* M; *hoyr* C. — 371 *atorquat* C. — 373 *estat* M. — 374 *quinta es* M. — 375 *la* C. — 379 *non* C; *njent* M. — 380 *falçedat* C; *si* C. — 381 *fall* falta M. — 382 *public* C. — 384 *Vytenas, soppogada* C. — 385 *nuylla veguada* C. — 386 *reb* M. — 387 *en* C. — 388 *etorgament* M. — 389 *qual* M. — 394 *On sen as, a pales* C. — 396 *openio* M. — 399 *com sert* C. — 400 *tretse* M. — 402 *silogisma* M. — 403 *nomenar* M. — 404 *mas* C. — 405 *het* M; *nos a napres* C. — 406 *que* M. — 408 *da sprouada* C. — 409 *gart* C; *veguada* C. — 411 *atart* C M; la mida del vers exigeix la supressió d'una síl·laba; *deffallyment* C. — 412 *seylla* C. — 413 *assa* C M. — 419 *com* C; *esputant* M; *vents* M. — 420 *a les* C M; el sentit i el text llatí semblen demanar *ab* en lloc de *a*; *damunt* M.

368. **تَوَاتُر**; nom d'acció de la 6.ª forma de l'arrel **وَتَرَ**. El mot corresponent en el codi berlinès del Maqásid, segons amablement va comunicar-me el Dr. E. Gräfe del Seminari Oriental d'Hamburg, es *mutauatirat*, participi actiu plural femení de la mateixa forma. Al Dr. Gräfe i molt en especial al meu molt estimat mestre Dr. F. Barjau, de la Universitat de Barcelona, haig d'agrair públicament l'interpretació d'aquest passatge.—Aquestes proposicions s'anomenen *famose* en l'edició veneciana.

399, llatí (f. 107): «ut aliqui ymaginant piscem morenum, quare serpem assimilatur, esse totaliter venenosum.»

410, v. nota al vers 368.

415, llatí (f. 107): «alie autem hiis non assimilantur quum enim ratione carent, sicut illa que est de publico et illa que est de concessione, ideoque sapiens eas prebet ignorantibus quando cum eo disputat, iuvans se cum .v. racionabilibus supradictis.»

422 (íd.): «Ille autem due, quarum una est de cogitatione et altera de similitudine, competunt ad fallacias componendum.»

424 (íd.): «Illa vero que est de publico et illa que est de suppositione et illa que est de oppinione, competunt rethoricis et juristis.»

- 425 ab creença, son cartengudes,
a rectorica son donades,
e a dret les demes vegades.
De possibol e impossibol,
de necessari, son cor hi vol.
- 430 Possibol esser escrivá,
impossibol home pedra,
necessari hom animal,
no necessari nom Vidal.
So qui en un temps es possibol,
en altre temps es impossibol.
- 435 De argument sabiats diray
com pus breument dir ho poray.
Arguments son dits ajustat,
d'on altres dits son dirivat
segons que entendre porets
con les figures legirets
on ergument es demostrat.
En tres termens es termenat,
sabiats per ver, tot argument,
- 445 car sens ells no's mostra nient.
La un terme es mijania,
e lo menor es tota via
subiect en la conclusió,
e lo maior, si Deus be'm do,
está en la conclusió
predicat, e es questió.
Conclusió say no es dita
enans qu'ella sia exida
de dues proposicions,
- 455 cor no es acabat lo sermons;
mas com es exid'es rahó,
que hom l'apell conclusió.
Dues negacions no fan
null argument, a mon semblant:
- 460 ni negun animal es sal;
ni de duas particulars
proposicions, no darás
la veritat en ergument,
segons art de demostrament;
465 cor qui diu alcun animal
e alcun blanch, son dit no val.
De la manera d'argument
vos diray vertaderament.
Ses rayls son .v. atrobades.
- 470 A la primera, son donades
les proposicions de grat,
(b) qui demostren necessitat.
Segona es con par vertat:
que l'om qui ama sia amat.
- 475 La terça diu d'opinió:
qui va de nits, sembla layró.
Quarta es con par vertat
so qui es molt gran falsetat;
axi com tot esser en loch,
- 480 Deus essens, que no es en loch.
Quinta es con falsament
home fa fals comparament,
cor qui diu: Carles es leó,
mostra que fals es son sermó.
- 485 Silogisme say qu'a mester
quatre coses a mon parer:
subiect, accident, questió,
e comencament hi es bo.
Del subiect vos diray breument,
- 490 con hom malalte ha sanament. (b)
Accident no'us vull oblidar;
en trianguel poras trobar,
cor cada linya en triangle
ab sa part linya hi fay angle.
- 495 De questió, segons que'm par,
es co'l subiect se va ajustar
ab l'accident, d'on questió
pren forma la conclusió.

(M, f. 130 v.)

(C, f. 261 v.)

425 *car uengudes* C. — 426 *rettorica* M. — 427 *negades* M; al damunt, en lletra de l'època, s'hi va escriure: *a vegades*. — 428 *possible e imposible* M. — 429 *i*. C. — 430 *scriva* C. — 431 *ni possibol* C. — 432 *dom* C. — 436 *Dergument* M; *sapiats* C. — 437 *en poray* M. — 439 *dirivats* M. — 442 *en ergument* C M. — 444 *sapiats, tot falta* C. — 446 *Lo hun* C; *es de mijania* M. — 448 *subiec* M. — 449 *menor* C. — 453 *enas* C. — 455 *los sermons* M. — 456 *exit es* C. — 458 *neguades* C. — 459 *ergument* M; *semblan* C. — 460 *negu* C. — 461 *dos* M; *particulas* C. — 464 *art falta* C. — 465 *alcu* C. — 466 *algun* M; *blanc* C; *al non val* M. — 467 *materia* M. — 468 *vertederament* C. — 469 *raylls* C; *so* M. — 473 *compar* C. — 475 *terca* M; *viu* C. — 477 *com* C. — 478 *falçetat* C. — 479 *tot falta* M; *lloc* C. — 480 *loc* C. — 481 *V. es* C.; llegir *cinquena*? Llavors se restabliria la mida del vers; *com* C. — 483 *cales* C; *laho* C. — 485 *Silogiza, camester* M. — 486 *quatra* C. — 487 *subieth* M. — 488 *hi esser* M; — 489 *subieth* M. — 490 *malalta* C. — 492 *triangle* C. — 494 *ab se* C; *triangle* C. — 496 *subiet* M; *seruia justar* C.

428 (fol. 107): Aquest vers i el següent, tan rípiós, corresponen a la rúbrica del compendi llatí: «De possibili et impossibili et necessario.»

433, llatí (id.): «non necessarium est homo vocari Socratem».

460. Falta un vers en els dos manuscrits.

473, llatí (f. 107 v.) «secunde dantur propositiones probabiles».

479, llatí (id.): «ut si quis dicat deus esse in loco, eo quare omne ens est in loco».

485, llatí (id.): «Ad sillogismum quatuor requiruntur, videlicet: principium, subiectum, accidens et questio. Principium autem est illud quod in disputatione conceditur, ex quo concessio evenit conclusio, negans vero principium, disputandi modum ignoratur. Subiectum vero est ut corpus humanum, et subiectum medicine. Accidens vero, est ut triangulum habere tres angulos equales duobus rectis. Questio autem est quomodo accidens conjungitur subiecto, quare in eisdem ex quibus habetur questio, formatur conclusio.»

En aquests versos el text català s'aparta en l'orde una mica del llatí. El sentit dels versos 493-494 és difícil.

- Comencaments no vull lexar:
 500 so es com hom al disputar
 atorga proposició,
 d'on hom trau la conclusió;
 qui comencament vol negar,
 en disputar no sab entrar.
 (M, f. 131)
- 505 Quatre son les condicions
 de silogismes; les rahons
 ver, necessari, e primer,
 essencial, hi es mester.
 Ver es, que sia veritat
 510 so que l'ergument ha provat.
 So qui es de necessitat,
 es com no pot esser mudat.
 Primer es com es affermat
 primerament lo predicat.
 515 Essencial cové estar
 en ço de que vols predicar.
 Per quatre mous va questió
 e si's fa la conclusió.
 Silogisme va tot primer,
 520 eximpli es lo pus derrer;
 entimema, inducció,
 estan en mig, si Deus be'm do.
 (C, f. 262) Silogisme, cabal sermó
 con se forma conclusió
 525 de dues proposicions,
 per veres demostracions.
 Inducció porás nombrar
 adonchs com ab particular
 porás provar universal,
 530 cor si'n Ramon e en Vidal,
 e cascú li racional,
 an loch e ample e pregon,
 si s'an tuyt li home que son.
 (b) Entimema say com s'empren
 535 en conclusió solament,
- ab una proposició
 d'on es solta la questió;
 con diu s'en P. es sensible,
 cové que haia cors visible.
 540 Ab eximplis son questió;
 ech vos n'eximpli bell e bo:
 si mala cosa es garragar,
 bona cosa es passificar.
 Quant hom afig en argument,
 545 con *hom* diu animal corrent;
 e molt hom n'animva e'n toyll,
 com acorsir la rahó vol;
 o(n) con vol respondre tot breu,
 d'on entimema's forma leu.
 550 Silogisme porás cercar
 en causa e'n causat, so'm par;
 lo foch es causa e fum es
 ocasionat, e ver es
 que lo fum es occasió
 555 a trobar foch con fas carbó,
 (b) con per lo foch atrobat es.
 Si *co'l* foch es maior causa
 que lo fum, axi s'entaula
 que la darrera dicció
 560 que es en la conclusió,
 sia en lo terme migá
 maior causa, ço es sarta;
 donchs la pus noble dicció
 mit en la maior abandó
 565 en lo terme migá, qui es (M, f. 131 v.)
 compost de dos termens, ver es.
 Utrum e que e quiny, perque,
 son quatra mous, qu'exi's cové.
 Utrum en dues parts está,
 570 ab que la demanda's forma;
 primera es si es o no,
 so que demanda ton sermó;

499 comencament M. — 500 *So es conclusio, esputar* M. — 501 *atorgua* C. — 503 *neguar* C. — 504 *esputar* M; *sap* C. — 505 *Quarta* M; primer s'havia escrit *conclusions* en M; al damunt, sense borrar la paraula, s'hi llegeix la lliçó correcta. — 506 *silogisma* M. — 518 *si* C. — 520 *darrer* C. — 522 *e sta al mig* C. — 523 *silogisma* M. — 527 *trobar* M. — 530 *si Ramon* M. — 534 *Entinema* C; *se pren* C. — 535 *solamen* M. — 539 *aia* C. — 541 *ec* C. — 543 *quasa* M; *guarrear* C. — 544 *affic* M; *arguments* C. — 547 *con aconsir* M. — 549 *Son, formey eu* C. — 550 *silogisma* M; *serquar* C. — 551 *en quant son* C. — 552 *foc* C. — 555 *foc com* C. — 556 *com* M. — 557 *com lo* C M; el vers fóra una sil·laba massa llarg; això m'ha inclinat a corretgir com faig. — 559 *darrera* C. — 561 *si ha* M; *mitga* C. — 564 *en ella, abendo* C. — 565 *mitga* C. — 567 *quint* C. — 568 *Son IIII*. C. — 571 *primera si* C.

511, llatí (f. 108): «necessarium ut quod aliter esse non possit».

527, llatí (íd.): «Inductio autem est progressio a particularibus ad universale, ut Socrates, Plato et Virgilius, et sic de aliis rationabilibus, est animal, ergo omnis homo est animal.»

540, llatí (f. 108): «Exemplum autem est progressio ab uno particulari ad aliud persimilem repertum in ipsis, ut Januenses contra Pisanos pugnare malum est, ergo Mediolanenses contra Papienses pugnare malum est, uterque enim est affines pugnare contra affines.»

Aquest és un exemple original d'En Lull. El que porta l'edició veneciana d'Algazel (f. b v.) és ben diferent.

544, llatí (f. 108 v.): «Tribus modis obscuratur argumentum; quandoque per additionem, ut Petrus est animal currens, propter hoc enim quod currens additur, videtur Petrum non esse animal nisi currant; quandoque vero obscuratur per diminutionem..., quandoque propter brevitatem, ut per entimema.» Sense el text llatí, els versos lullians foren incomprendibles.

557, llatí (íd.): «Sed sicut ignis est maior causa quam sit fumus, sic sequitur quod ultima dicio que es tin conclusionem, sit in medio maior extremitas, ergo nobilior dicio erat major extremitas positas ubi medio quod componitur ex duobus terminis in premissis.» El text català sembla molt confós.

- segona es de estament:
si Deus es bo, omnipotent.
- 575 Que en dues parts partit es;
primera: qu'es destrer, pagés?
resposta: es cavayll, laurador;
segona, veritat maior;
que *es vi?* respon abandó:
- 580 premut, embriagat, glotó.
Propri e diferencia
te donaran sciencia
de lo quiny, qui'n ab dos está,
car per cascu se demostra.
- 585 Per que en dues parts está(n):
primera per qual causa's fa(n);
segona per que's atrobat
so qui per altre's demostrat,
e per si's demostra e's ve.
- (C, f. 262 v.) 590 Utrum e per que s'an a fe,
e que e quin s'an a rahó.
Contradictoria sermó,
que en .iiii. mous s'afigura.
- (b) Lo primer, primer se dirá:
595 relatiu es, con fill e payre.
Segon aporta lo contrayre
de blanch e negre, e mal e be,
e ver e fals, e d'otra re.
Privatió posició
- 600 es lo terç mou, con cada lo
qui coneix no veu nulla res.
Quarta d'efermació es
e de negació formada,
qui no ha miga ni ligada.
- 605 Nombre ia no fora sens dos,
ni dos nombre, si res no fos.
No's segueix de neçessitat
que a dos .iii. sia donat,
cor dos poden esser sens .iii.,
- 610 e sens .ii., iii. no foren res.
Enfre esser e essencia,
- say que'y ha diferencia.
Essencia l'enteniment
say la compren naturalment,
615 mas d'esser no pren la forma,
mas dintre la materia.
Essencia, especia es,
e esser, particular es;
e esser e la especia,
- 620 poden esser substancia
e accident, en veritat.
Dels universals m'es membrat,
dels quals materia enpremtada
e la empremta segellada
- 625 *fa* conservar especia
(b) en los individus d'ella. (M, f. 132)
L'especia es termenada
dins dos termes, e's sustentada.
La .i. terme's materia
- 630 universal, senes forma,
la qual es dita ordial;
e l'altre terme atretal
d'endividus es consirat;
e ço perque no es vedat
- 635 que sia vista especia,
es per ço cor materia
ordial es invisible
si be s'es intelligible.
Si tu vols entendre lo ver,
- 640 fe entendre t'auran mester.
Ab fe comença a obrar
en ço que volrras encercar,
afferment possibilitat,
car la impossibilitat
- 645 no afferms al començament,
cor si ho fas, l'enteniment
no porá mays avant anar
en cercar ço que vols trobar;
car qui al començament menyscré,
- 650 ab enteniment no veu re.

573 *destament* M. — 575 *Quen* M. — 576 *rustic pages* C. — 577 *cavall* C. — 579 *ques* M; *quens, abendo* C. — 580 *embriagat* C. — 581 *diferencie* C. — 582 *donarem* C. — 583 *sta* C. — 585 *en dos* C. — 586 *causes* C. — 588 *altre es* M. — 589 *demostras en ve* C. — 590 *ffe* C. — 593 *qui* M; *quatre* C. — 595 *com* C. — 597 *blanc* C. — 598 *altra* C. — 599 *Privacio possicio* C. — 600 *terc* M; *com* C. — 601 *conex, nuyla* C. — 602 *de fermatio* M. — 603 *neguacio* C. — 604 *E no ha mitga ni ligada* C. — 605 *Nombra* M; *ya* C. — 606 *sirs* (sic) C. — 607 *No segueix, neçessitat* C. — 608 *tres* C. — 609 *II., tres* C. — 610 *dos, tres, foran* C. — 615 *de esser* M. — 617 *especia* C. — 619 *e sa* M; *specie* C. — 623 *enpremtada* C. — 624 *e sa, sagelada* M. — 625 *a conservar* C M; *corretgeixo fa* tenint present el text llatí i per millorar el sentit, *specia* C. — 626 *individuus* C. — 627 *es falta* C. — 628 *termens* C. — 629 *Lo hun* C. — 630 *sens* C. — 633 *endeviduus* C. — 635 *e si has* C. — 637 *ordinal* C. — 639 *lo voler* C. — 640 *lentendre* M. — 641 *comença obrar* M. — 642 *enserquar* C. — 645 *afferms, començament* M. — 648 *en cerquar* C. — 649 *començaments* C.

576, llatí (fol. 108 v.): «si queratur quid est dextrarius vel quid est rusticus, respondetur convenienter: equus equitabilis, et de rustico, agricola est».

579, llatí (id.): «quod est vinum?: convenienter respondetur; vinum est aqua putrefacta in vite.»

599, llatí (f. 109): «Tercius super privationem et habitum ut visus et cecitas.»

611, llatí (f. 116): «Intellectus enim essentiam tamen modo naturaliter apprehendit, ut ab intellectu apprehenditur humanitatem ad hominem se habere, et militiam ad militem et similia. De esse autem non est ita; non enim potest intellectus apprehendere esse nisi particulariter in materia et hoc in quantum apprehendit sub sua specie, convertens se ad individua ipsius speciei, ut Socratem esse intellectus intelligit.»

622, llatí (f. 116 v.): «Sciendum est quod materia ordinalis appetit conservare et perdurare facere species in suis individuis, nam prope individuorum conservacionem, species conservantur.»

- Aytal vos han li infidel
qui descreson que Deus del cel
sia en santa trinitat,
ni'n santa Maria encarnat,
655 car al comenc de la rahó
descreon e dien que no,
e cor descreeon en primer,
(b) lur enteniment en derrer
no ha ab que vaia cercar
660 so que ell pogra atrobar
(C, f. 263) si no li'nbarguas sa virtut
l'impossibol, qui es creut
a comensar del disputar;
a qual los valgra mays duptar,
665 car per duptar es demostrat
so que es possibilitat,
car l'enteniment ne revé
en son encerar, con avé
en ço qui es ver e provat.
670 Est regla ages en ton grat,
car amar ne pots e saber
ton Deu, qui ten fa car tener.
Si tu vols null secret trobar,
ab .iiii. mous lo vay sercar.
675 Primerament ab sensual
ençerca altre en sensual,
e cor .i. en sensualitat
dona d'altre significat,
cor la forma artificial
680 de son mestre es senyal.
Segon mou es con sensual
demostra l'entellectual,
com per est mon, qui's sensual,
entens l'altre entellectual.
685 Ecte lo terç mou, on greument
inpren ostal l'enteniment;
est es con l'entellectual
d'altre es mostra e senyal,
(M, f. 132 v.) axi con ver e fals, qui son
690 los maiors contraris del mon,
- e demostren que Deus es;
cor si posam que Deus no es,
(b) so que ver e fals n'es menor,
e si Deus es, es ne maior
695 contrarietat a ambdos;
e cor maior es abundos
d'esser, e menor ne deffall,
donchs pots saber que per null tayll
menor ab esser no's cové,
700 pus c'ab lo menor no fos re.
Ab tres mous t'ay demostrat
Deus esser ell significat;
del quart mou te vull remembrar
ab l'entellectual, so'm par,
705 d'aysó qui's secret sensual,
car theorica t'es senyal
de los secrets de praticha.
Demostració tres graus ha.
Primer es mays es tot que part,
710 car l'endividu(u) de la art,
a la art gens no es equal.
Lo segon mou, qui'nquer mays val,
es lo simple finit, qui'n se
conté son tot, sens que de se
715 no fa part; con l'entendiment,
qui'n habit ha diversament
mants objectes, sens que part no'n fa
de si, mas que pren lur forma.
(b) So perque demostració
720 del segon mou, ha mays faysó
de ver que no's en lo primer,
diray vos ho molt volenter.
En lo primer, ton cors mays es
que no es ta má, la qual es
725 possibol con la't pot tallar
e tot ton cors se pot guastar,
retornant ses parts a non re, (C, f. 263 v.)
tro que'l tot no ha nulla re,
car perdut ha ço perque era.
730 Enteniment ja no perdrá

651 us han C. — 653 sancta C. — 654 ni en M; sancta C. — 655 comens C. — 656 descreeon M. — 658 en darrer C. — 659 vaya serquar C. — 660 so quell M. — 661 li embargas M. — 663 comenssar C; esputar M. — 664 valdria C. — 668 com C. — 670 Esta retgla C. — 672 To deu C. — 673 nuyll C; sacret M. — 676 altra M. — 677 una M. — 678 dona altre M; significat C. — 679 artificial C. — 682 entellectual (sic) M. — 684 intellectual C. — 685 terc M. — 686 hostal C. — 687 com l'entellectual C. — 688 o senyal C. — 689 a axi M; com C. — 691 demostre C. — 692 cor posam C. — 693 qui M; no's C. — 694 falta C. — 695 e C M; abdos C. — 696 a hom dona C; es ambdos M. — 697 desset e manor ne deffall C. — 698 tall C. — 699 manor C. — 702 el C. — 703 del quatre M. — 704 entellectual C. — 707 praticha C. — 710 l'individuu C. — 712 Lo .II C; tots dos codis diuen may: el sentitde mana mays (cf. v. 751). — 715 com C. — 717 mans objectes. — 718 dessi, llur C. — 719 demostratio M. — 721 que no ha M. — 722 vos ho C. — 723 com cors C. — 724 nos es M. — 725 let pot C. — 726 cor ton C. — 727 retornen C; a norre M. — 729 co M. — 730 ya C.

689, llatí (f. 117): «Ut verum et falsum que contrariantur ad invicem, Deum esse demonstrant, nam si suponeretur Deum non esse, verum et falsum essent ex eo in diversitate et contrarietate minora; ex eo autem quod ponitur Deum esse, existit maior contrarietas et diversitas inter ipsa. Et quare verum et falsum propter maiorem contrarietatem et diversitatem melius conveniunt cum maiori et maius convenit tamen cum esse, et propter minorem contrarietatem et diversitatem conveniunt cum defectu et privatione, sequitur igitur ex eo neccessario Deum esse.» En el vers 696 les lliçons de C i M son igualment absurdes; ni un ni altre ms. entengueren l'original. La correcció que intento en el text la crec assegurada pel sentit.

703, llatí (f. 117 v.): «Quarto vero per intellectuale sensuale demonstratur, ut per theoreticam secreta practice propalantur.»

- son tot per parts, car no les ha,
cor si algun object no pren,
pendre'n pot altre exament;
mas ja natura no retrá
- 735 lo peu, al cors que perdut ha;
donchs mays es tot, que part non ha,
que no es lo tot, qui parts ha.
Lo terç mou es pus vertader
que lo segon, ni lo primer;
- 740 car tot es sens part, infinit,
so es .I. tot en l'esperit
simple, que son tot mays conté
que'l tot del segon; vet perquè:
car tot ffnit dins terme está
- 745 per que'n son ver terme hi ha
e quantitat e ffalliment,
pus no es infinidament;
mas lo tot qu'es sens termenat
infinidament es estat,
- 750 e es, e senes ffi será;
(M, f. 133) aquell tot mays ver en si a,
que no ha lo tot termenat
qui conté tal necessitat
qui lo fa esser termenat;
- 755 mas lo ters tot a'ytal poder,
tal necessitat, tal voler,
que tot quant es conclou en si.
Pus tan gran es, membre'l de mi.
Lo primer grau s'enten leuger,
- 760 per ço com es *sen* migancer.
Lo segon grau s'enten greument,
(b) cor ab migá sensualment
l'aurás a entendre primer.
Lo terc grau, on ha mays de ver,
- 765 ha molts mijans qui son leu:
saber lo te cové, si Deu
vols saber per necessitat.
E qu'ell per sa gran pietat
enlumen ton entendiment,
- 770 sens lo qual null hom no enten.
De subiet e object migá
- te vull parlar, car obs t'aurá.
Materia's potentia
e subiect ha tota forma
- 775 qui per cors natural sia;
e li compost del element
son subiect, so say, estrument
a la forma artificial.
Object hi ha qui's natural,
- 780 als particulars sensual.
Object d'entellectuytat
(b) es Deu, e fe, e caritat.
Object d'artifici, veer
lo pren, e aytambé voler,
- 785 com veus e vols la tua tor.
Migá say qu'es lo movedor,
qui's mou de subiect al object
sens que no's part de son subiect
ni defora l'object no va,
- 790 mas qu'en lo mig d'amdos está;
si com es anar e escriure,
entendre e amar e riure.
En son moure l'object consent
e si's fa'l subiect exament;
- 795 per açó lo mig movent
mou se e's mogut verament
per ambedos sos termenats, (C, f. 264)
on moviment es demostrats.
A encercar pus nobla'm sové,
- 800 ab tres coses la trobaré:
esser, maior, acabament,
qui ensemps han convenient(s)
contra'l contrari de major,
lo qual se cové ab menor,
- 805 ab deffalliment, ab non re.
Est encercar *dos* mous conté.
La .j. es de diversitat,
l'altre de contrarietat.
Divers son maior e menor,
- 810 qui no son eguals en valor;
car si home es qui's cové
ab deffalliment, ab non re,

731 *algun* M, *obiet* M. — 732 *pendre pot* C. — 734 *ya* C. — 735 *lo pou* C. — 738 *ters* C. — 741 *co* M; *un* C. — 742 *que tot son* C. — 743 *tel segon* C. — 744 *infinít dins trameta* C. — 745 *que en* M. — 746 *cantitat* M; *fallyment* C. — 748 *quis* M. — 749 *stat* C. — 750 *e es sens fi* C. — 751 *may* CM (vid. vers 712). — 755 *lo cert* M. — 759 *grau es senten* M; *lauger* C. — 760 *son* CM; el text llatí exigeix *sen*; *mijancer* C. — 762 *mitja* C. — 764 *terç, hom* C. — 765 *que* C. — 767 *seber* C. — 768 *quel* C. — 769 *enlumin* C; *enteniment* C. — 770 *nuyll* C. — 771 *sob* (sic) C; *obiet* M. — 773 *materia es* M; *ta sol valer per dues sil·labes; potencia* C. — 774 *subiet* M; *a* C. — 776 *elament* C. — 777 *subiet* M; *so, strument* C. — 778 *artificial* C. — 779 *obiech* M; *qui es* C. — 780 *particulas sensuales* M. — 781 *obiet* M. — 783 *obiet* M; *artifici* C. — 786 *movador* M. — 787 *subiet, obieth* M. — 788 *subieth* M. — 789 *defforal subiect* C. — 790 *dandos* C. — 791 *scriure* C. — 792 *entendre amar* C. — 793 *obiet* M. — 794 *subieth* M. — 798 *en* M. — 799 [E]ncercar, noble sove C. — 802 *convenient* C. — 803 *maior* C. — 805 *a deffalliment* M; *deffallyment* C. — 806 *tres* CM. — 807 *La u* C. — 808 *es de* C; adopto la variant M perquè *ie* és en l'inmença majoria dels casos disil·làbic. — 809 *maior falta* C. — 812 *ab deffallyment* C; *a deffalliment* M.

760, llatí (f. 118): «primus modus quia caret medio, facile potest intelligi».

764 (id.): «Tercius vero modus in qua pura consistit veritas, difficillime intelligitur, nam oportet quod affectantes et volentes de necessario Deum cognoscere, per multa difficillima media ipsum intelligant.»

773, llatí (f. 118): «Sciendum est quod materialis potentia est subiectum omni forme exeunti in corpore naturali.»

806, llatí (f. 118 v.): «Talis autem investigatio habet duos modos...»

- (M, f. 133 v.)
- per ignorar e per privar,
de acabament pot usar
815 en edat e en caritat;
donchs manifest es e provat
que'n esser sia alcuna re
qui no's convenga ab non re,
ab menor, ne ab falliment,
820 ans hi ha tot acabament
en si, e de tot ço qui es,
e sia maior que quant es;
e si aycó no era ver,
convenri'es a mon parer
825 esser menor ab ffalliment,
contra maior acabament.
No esser e privació,
deffalliment e corrupció,
no haurien sororitat,
830 e açó es gran falsetat.
Lo mou qui per contrari va,
en lo pus noble encerca
(b) esser maior acabament,
e son contrari no's nient;
835 con Deus qui's maior e mellor,
al qual no's contrari menor,
ni non re, ne deffalliment;
e si Deus no era essent,
non re, deffalliment, menor,
840 sens contrari foren maior
que esser e acabament,
e que maior e verament;
(b) ans foren non re, e menor,
e deffalliment, que maior,
845 ni esser, ni acabament,
mas açó rahó no consent,
car no consent a falsetat.
Pus es manifest e provat
so qui es ver e qui es fals,
850 assats n'avem dit; parlem d'als.
Ab semblant e ab dessemblant
so qui es, hirás encercant.
Cor ab semblant la trobarás,
ab dessemblant conexerás
855 diversa operació
e divers esser, e vet quo.
Li filosof qui son estat,
- sapies han molt fortment errat
car ells han negat creador
860 creens a Deu far mays d'onor,
dients que sa obra mays val
si per tots temps es eternal;
per semblança volgron honrar
de sa obra, segons que par.
865 Mas ells li feren mays d'oror
si dixessen qu'ell es maior
en durar en eternitat,
que no es lo mon son causat, (C, f. 264 v.)
car mays es qui pot de non re
870 crear, que far equal a se
en durament sens començar:
per qu'ells no saberon trobar
ab dessemblant, segons qu'ay dit.
Encara han en als fallit, (M, f. 134)
875 car dixeren que'l fermament,
ni temps, ni lo seu moviment,
son sens començar eternal,
dient que tot ço es cabals
ab Deu, qui's sens corrupció
880 en durar; e hanc ver no fo,
car Deus ha virtut e poder
per la qual fa so sostener
qui es senes corrupiment,
a qui ha dat començament.
885 Per ço que'ls filosof n'an dit,
sapiats a mant home fallit,
car creon lurs començaments
esser ver sens deffalliments,
e cuydon si'entendiment
890 so que ells creon falsament;
e per ço no poden pujar
sobre'ls començaments, pensar
altre pus fort necessitat
qui's mostra ab diversitat
895 de pus noble e de menor,
qui conté veritat maior.
Ech-t'en eximpli forts e clar:
Be saps tu que Deus deu amar
l'ome just, quant fay alcun be,
900 e cant fay mal, gens no's cové
(b) qu'el sia per Deus desirats;
ni no's cové que alterats

813 *innorar* M. — 814 *e d'acabament* C. — 815 *E uedat* M; *Quedat* C; el text llatí imposa la correcció. — 817 *alguna cosa* M. — 818 *convengua* C. — 819 *ni ab falliment* C. — 820 *Hans hi a* C. — 821 *An* M; *çi* C; *so* C. — 823 *aço* C. — 824 *covenri'es* C. — 825 *manor ab falliment* C. — 828 *deffalliment e corruptio* C. — 829 *aurien* M. — 830 *falsetat* C. — 832 *enserca* M. — 833 *e esser* C. — 834 *no es* C. — 835 *qui es* C. — 837 *ni deffalliment* C. — 838 *si deus* C. — 839 *deffalliment* C. — 843 *fora* C. — 844 *deffalliment* C. — 847 *tolent (sic) a falsetat* C. — 848 *est* M. — 850 *perlem* C. — 852 *ensercant* C. — 853 *car* C. — 854 *dessemblant* C. — 856 *divers es e* C. — 857 *Lo filosof* M. — 858 *han molt fort* C; *arrat* M. — 859 *neguar* C. — 860 *e creens* C. — 861 *que obra* C. — 868 *e son* C. — 871 *comensar* C. — 872 *que ells* M. — 873 *dessemblant, cay* C; *quey* M. — 875 *dixerent, firmament* C. — 876 *no li* C. — 878 *so* C. — 879 *ab hun* C; *qui es* M; *corruptio* C. — 882 *la qua* M; *sustner* C. — 883 *sens* C. — 886 *sabiats* C; *home ha* M. — 887 *creen* M. — 888 *deffalliments* C. — 889 *sien dentendiment* C. — 890 *quells* CM; *crehon falsament* C. — 891 *puyar* C. — 892 *començaments* C. — 897 *ec, fors* C. — 899 *cant* C. — 900 *can* C; *fays* M; *ges* C. — 902 *altarats* M.

891, llatí (f. 119 v.): «...ideoque nec possunt principia ipsorum transcendere nec considerare aliam fortioerem necessitatem que per diversitatem nobilioris et minoris, veritatem maiorem aperit et demonstrat».

- sia en Deu lo seu voler,
 (b) que si'u era, a mon parer
 905 seria en Deu accident
 e soffraix de acabament;
 donchs axi t'es obs *qu'ab* semblant
 ab desemblant, vages cercant
 de ton creador son voler,
 910 sa dretura, e son saber.
 Asemblar pots lo teu amar
 ab ceyll de Deu, com vols amar
 ceyll qui fa be, car Deus ho fa.
 Ab desemblant donchs encerca
 915 lo teu voler e cell de Deu,
 car si desames l'amich teu
 can fay malvestat e peccat,
 lo teu voler s'es alterat;
 car tu sabs que no's cambia
 920 en Deu, son voler con que sia,
 per ço qu'en tu es cambiat,
 lo voler de Deu t'es mostrat,
 en quant no sech lo teu sender;
 car voler ha pus vertader
 925 que lo teu, qui es cambiat
 cant son object es alterat.
 No's cové lo nostre callars.
 Cinch son los senys particulars.
 De visus parlarém primer,
 930 qui ab triangle es obrer;
 son migá ayre, luu, color,
 e l'ayre luts de resplandor;
 e color, qui object li es,
 senes lugor sapiats non es;
 (M, f. 134 v.) 935 en los ulls es luts atretal; (C, f. 265)
 esta luts es linya senyal
 qui continuament s'esten
 de la vista, a ço que pren.
 L'ayre e l'aygua son migá
 940 de l'ausir; ço es certa;
 e l'ayre per colps naffrats es,
 e l'aygua sa empremta es;
 dins les orelles ve lo son
 en l'ayre l'aygua que'y son,
 945 aquella aygua e l'ayre exament
 reeben(t) aquell feriment
 qui es vengut dels colps de fors,
 e l'oyment pren aquell cors
 e vest los, car son abit es.
 950 D'edorament son migá es
 la calor e l'umiditat
 qui de foch ayre son justat;
 lo calt e l'omit va en sus,
 e com alé a aquell us
 955 cant de ton nas es dexendut,
 e car es ver e conegut
 que ton alé calt humit es,
 adonchs aço que semblant es
 de dins al nas, habit se fa
 960 de odor, si odor hi ha
 amenat lo teu alé.
 De gustus vos dich, que'm sové.
 Son migá es humiditat;
 sots la lengua son li forat
 965 buyt, qui d'omiditat s'umplen;
 (M b) per aquells la sabor te ven
 sus alt en lo teu guturó,
 (b) en lo qual gustus pren fayçó;
 segons que es la calitat
 970 de ço que has begut, menjat.
 Sentir ve de animalitat.
 L'estrument on es demostrat,
 es la carn qui sent mantinent
 cant hi es fayt null tocamet;
 975 terra e aygua son mester,
 car aquests senton en primer
 per ço car estan pus al som;
 el foch e l'ayre son preyon
 qui reeben lur tocamet,
 980 d'on fan habit e vestiment
 segons que'ls deffors son tocats.
 Gustus e sentir son lausats
 sobre'ls altres senys verament,
 car sens ests dos, no viu nient
 985 nul cors, lo qual pot viu estar
 sens los altres senys, e durar.

904 qui C. — 905 saria M. — 906 sofratx?, decabament C. — 907 que ab M; quet semblen C. — 908 dessemblant,
 sercant, C. — 909 credor M. — 910 dratura C. — 912 sell, com falta M. — 913 sell M; lo fa C. — 914 Ab ressem-
 blant, encerca C. — 915 sell M. — 916 amic C. — 917 car, pecat C. — 919 saps C. — 920 com C. — 921 que en M;
 quin C. — 923 seder C. — 926 obiet M. — 927 casars C. — 928 Cinc C. — 931 mitga C. — 932 resplendor C. —
 933 obieth M. — 935 vulls C. — 936 falta C. — 938 aso C. — 939 L'ayra, mitga C. — 940 ausis, C, so C. — 941 na-
 frats C. — 943 so C. — 945 e falta C. — 946 fariment M. — 947 del colp C. — 948 l'ohiment C. — 950 Decora-
 ment C. — 951 la humiditat M. — 952 de ffer, gustat C. — 953 caut M; el humit C. — 954 ton C. — 955 dexendut C.
 — 957 aço, semblan C. — 961 amena la C. — 962 gustus dic, quen C. — 963 mitja C. — 964 lengo C. — 965 de
 humiditat M; s'imple C. — 966 la sebor te ve C.; te sabor te ve M. — 967 gutiro M. — 968 qual falta C; fayso C. —
 970 de ço, meniat C. — 972 hon C. — 977 per car stan C. — 980 abit C. — 981 defors C. — 985 null, star C.

930, llatí (f. 120): «Visus siquidem per formam trianguli operatur, et hoc enim mediantibus tribus scilicet aere, luce et colore.»

936, llatí (íd.): «ex luce autem fit linea que est signum extendens se continuo a visu usque ad illud quod visu percipitur.»

978, llatí (f. 120 v.): «Caliditas autem et humiditas in interibus plus abundat, recipientes ipsum tactum quod in ipsis recipit abitur.»

- Los senys particulars translat.
Ben can ensems son ajustat
ymaginativa's scriu,
990 infantazia y ha son niu
de la qual pren demostrament,
ço sapia ton entendiment,
de ço qui es de sensual,
e puy's puga en alt ostal
995 qui es d'entellectuïtat,
on mant secret son ajustat.
A lo fals ymaginament
(M, f. 135) qui ab fantasia corrent
fforma falsa openió,
(C, f. 265 v.) 1000 eximpli t'en do bell e bo.
Li filosof qui son passat
dien que'l mon e eternitat
son una cosa, e vet quo:
si'l firmament anch mays no fo
1005 natura de corrupiment,
donchs es ab temps e moviment
eternar sens nul començar.
Imaginant açó, ver par;
mas puxes ve l'entendiment
1010 qui d'acó fay destruyment,
entenent que eternitat
no's cové ab res començat
ni ab negun deffalliment,
mas ab trastot acabament,
1015 donchs cové's ab infinitat
e no ab ço qui's termenat
en quantitat, e en poder
en ignorancia, saber.
Lo firmament es donchs aytal,
1020 e temps e moviment equal
a lo firmament, donchs ver es
que alcuna altra causa es
pus noble que lo firmament,
ni que temps, ni lo moviment,
1025 lo qual l'enteniment enten
denant a temps e moviment,
qui's cové ab eternitat,
- car no es dintre termenat,
enans es fora tot quant es
1030 e dintre ço que terme es; (b)
e car en si tot be contén,
a eternitat se covén.
E si dius Deus no es eternal,
(b) dius que ço qui es res no val,
1035 e que comença de non re
començament, e puy's de se;
e açó es gran falsetat
que començar e començat,
e no re e començament
1040 sien una re solament;
donchs entendre pots verament
que Deus es gran omnipotent,
qui tot quant es, ha començat.
Saps qu'es primera entenció
1045 ni segona?; si dius que no,
mostrar t'o ay molt volenter,
car a ton saber son mester.
Primera entenció es tal
qui's cové ab causa final;
1050 la segona l'estrument.
Eximpli t'en daray breument.
Primera entenció a Deu
la dona, si vols esser seu;
la segona entenció es
1055 si sots Deu ames qualque res,
per ço que Deus pusques honrar.
Si'n axi ames, pots entrar
en parays e'sser salvat,
mas si tu fas de Deu amat
1060 per ço que ell te do del seu,
mays ames tu que no fas Deu;
a tu has la entenció
primera, e fas fallió,
car la segona a Deu as,
1065 on mays honrres tu qu'ell no fas;
e car ell es mellor que re,
ab la primera te cové (C, f. 266)
que l'ages en ta volentat,

988 *lentan* M; *ensemps, ajustat* C. — 989 *scriu* C. — 990 *infantasia hi* C. — 992 *so* C. — 994 *puia* C. — 995 *entellectivat* C. — 996 *ajustat* C. — 997 *a los* C. — 999 *forma falça openio* C. — 1001 *passats* M. — 1002 *deyen, e falta* C. — 1003 *ver so* C. — 1004 *ach menys ne fos* C. — 1007 *null comensar* C. — 1009 *puy's* C. — 1010 *fay falta* C. — 1012 *comensat* C. — 1013 *si ab* M. — 1014 *trasta* C. — 1017 *cantitat* M. — 1018 *innorancia* M. — 1021 *a falta* C. — 1025 *ni qual entendiment* C. — 1026 *donant* M. — 1030 *so qui* C. — 1031 *e falta* C. — 1033 *e si deus* C. — 1034 *so* C. — 1035 *comense* M. — 1036 *comensament* C. — 1037 *falçetat* C. — 1038 *començar* C. — 1040 *sian* C. — 1043 *començat* C. — 1044 *Sap* C; *que es* M; *intencio* C. — 1046 *hay, volentes* C. — 1047 *seber, mesters* C. — 1049 *que cové* M. — 1051 *diray* C. — 1052 *ha* M. — 1056 *puxes honrrar* C. — 1057 *amets* M. — 1059 *amar* C. — 1060 *quell* M. — 1063 *e sens* M. — 1064 *has* C. — 1065 *honrres, quel* C. — 1066 *que te* M. — 1068 *en te* M.

988-996, llatí (f. 121): «Sciendum est quod ymaginativa virtus quinque particulares sensus in sensu comuni congregat; postea cum ipsis ingreditur fantasia que est illuminata cellula in qua intellectus agens existit, cui ymaginativa predictos sensus particulares offert, ut per ipsos possit intellectus possibilis argumentari. Postquam autem ipse intellectus predictos sensos ab ymaginativa recipit, ex ipsa penitus denudatur ascendens superius et postea sine ipsa intelligit.»

997, llatí (f. 121): «Set quare antiqui philosophi non cognoverunt intellectum super ymaginativam intelligere posset, ideo errores plurimos incurrerunt...»

1052, llatí (f. 121): «Quicumque pervenire desiderat ad gaudia sempiterna, ipsum oportet dominum intentione prima diligere.»

- si no'u fas, tort has e peccat.
 1070 E ja veus tu que lo pomer
 per ço que puscha lo fruyt fer,
 vol far les fulles, mas no fa
 lo fruyt, so say, per la fulla.
 Lo fruyt per la primera's fa;
 1075 a la segona la fulla.
 Si tu en tot ço que farás
 la primera entenció has,
 tota hora farás lo mellor,
 e aurát escusat amor.
 1080 De les faulacies direm,
 qu'en .XIII. parts les trobarém.
 Les .VI. n'estan en dicció
 dins la qual hom fa fals sermó.
 Les .VII. son fora dicció,
 1085 e nega on mant hom diu no.
 Leugerament nomenaray
 lo nom de les .VI. e diray:
 equivocum e phibolia,
 compost, divisió hi sia,
 1090 accent, figura dicció.
 Lo nom de les .VII. qui no so
 en dicció, de fores estan,
 sabiats que'us diray en riman:
 (b) La ffallacia de accident
 1095 vos nomenam primerament,
 secundum quid simpliciter,
 e elench on dobl'es mester,
 peticio eius quod est,
 per consequentia fals est,
 1100 l'altra es non causa ut causa,
 (b) on mant hom fay mala bausa;
 plural enterrogació
 es la setena abandó.
 A la primera retornem;
 1105 de equivocació direm:
- Tot ço qui's cové, say qu'es be;
 mal de pena say que's cové
 a tots cels qui culpa aurán,
 donchs mal es be, per est semblant.
 1110 Affibolia ve après,
 per enganar qui no sab res:
 sell qui sab pomer, sab pomer;
 sab de pomer? ço no es ver.
 Saps tu la composició
 1115 qui'n assi falsa lo sermó?
 si l'om qui seu, anar porá,
 donchs seguex se si ja nega.
 Quarta es de divisió,
 on hom fa manta fallió:
 1120 ço qui es dos en .IIj. es .IIj.
 tu saps que .v. son .II. e .IIj.,
 donchs .IIj. son .v. a ton parer.
 Vet-te accent qui no diu ver:
 so qui's amat ab am es pres,
 1125 vi es amat, donchs am hi es.
 Secta figura dicció,
 e per qual mou falsa'l sermó: (M, f. 136)
 tota aygua humida es
 e ço qui es mar, aygua es,
 1130 donchs conclou's que humiditat
 ni mar, no han diversitat.
 Ab fallacia d'accident
 ffaras axi repreniment:
 tu sabs que'n Socrates hom es,
 1135 e sabs que hom especia es; (C, f. 266 v.)
 enfro'n Socrates e'specia,
 tu no fas diferencia.
 Secundum quid simpliciter,
 s'i fay sermó no vertader:
 1140 vet lay un hom qui mort es,
 donchs es home; ço ver no es.
 A alenc te pots ajudar,

1069 torts M. — 1070 ya veus, primer C. — 1076 so que C. — 1079 scusar C. — 1080 fallacies C. — 1084 son falta C. — 1085 negua C. — 1086 Laugerament C. — 1092 e diccio de fors C. — 1093 diran C. — 1094 fallacia C. — 1097 elench M. — 1098 quod de C. — 1099 consequentia C. — 1100 l'altre. — 1101 on. — 1102 enterrogatio C. — 1103 es la seta C; abendo M. — 1105 dequivocacio C. — 1106 so, quis be C. — 1108 cells, hauran C. — 1109 semblan C. — 1110 Afibolia C. — 1111 enguanar, sap C. — 1112 sap C. — 1113 sap C; sab te M; so C. — 1115 quin aci, falça C. — 1117 seguex, naia C. — 1120 so, tres C. — 1121 sab M; tres C. — 1122 tres C. — 1123 Vecta M. — 1126 E ta C. — 1127 fassa'l C. — 1128 tot M. — 1130 conclou M. — 1133 faras C. — 1134 saps, sortes home C. — 1135 saps C; specia C.M. — 1136 enfren sortes specia C. — 1138 E secundum C. — 1140 home M. — 1141 lo ver C. — 1142 alench, ajudar C.

1080-1085, llatí (f. 109): «Fallacie sunt .XIII. quarum .VI. sunt in dictione et .VII. extra dictione.»

Res correspòn en el text llatí al vers 1085, que no veig ben bé com pot interpretar-se.

1106. De les tres parts en que l'equivoc se divideix en el compendi llatí, sols la segona se troba en el text versificat: V. llatí (f. 109): «omne expediens est bonum, set quedam mala sunt expeditia, ergo quedam mala sunt bona.»

1112. No estic segur d'haver entès bé aquests versos. V. el text llatí: «Tercia species provenit ex eo quod aliqua dicio significat per se plura, set unaque eius partium per se sumpta significat unum solum; ut quicquid sit pomerium scit, set hic scit pomerium, ergo pomerium scit, quod falsum est.»

1116. Sembla corromput el text. V. el llatí (f. 109 v.): «ut quodcumque ambulare est possibile, continget quod ipse ambulet, sed sedentem ambulare est possibile, ergo continget quod ipse sedens ambulet.»

1120. El text català és també intel·ligible. V. el llatí (f. 109 v.): «quecumque sunt duo et tria sunt quinque, set quinque sunt duo et tria, ergo quinque sunt duo et quinque sunt tria.»

1124, llatí (f. 110): «quicquid amatur hamo capitur.»

- si alcun hom vols enganar:
home say qu'es espeçia,
1145 null home no's espeçia,
donchs ço qui es e qui no es,
una matexa causa es.
Petitio eius quod est,
e'ls correlatius la trobest:
1150 Si Socrates payre de Plato,
Plato es ffilliació
lo qual par no puscha payrar
en quant es fill segons que par.
Consequencia's fort en us,
1155 qui engana mant hom gamus.
Home es bestia animal,
donchs bestia es rational;
e qui es amat que sia amat,
mant ama qui no es amat.
1160 Non causa ut causa say es (b)
contra rahó, car falsa es;
si fas demanda si hom es
ase, e hom te diu ver es,
pots fer aquesta conclusió:
1165 ase racional no fo
anch mortal, donchs home no es
racional mortal; si es.
(b) Plural enterrogació,
si tu demanes si son bo
1170 los homens qui son enviro,
e hom te diu: aquell es bo
e aquell altre no val res;
per tot aço gens ver no es
que tuyt li home sien bo
1175 ni mal, car no'u adu rasó.
De ffaulacies vull comptar,
per (tal) que no'us pusquen anguanar.
X. son, ço sabbiats, les vies
on hom se guarda de falsies
1180 Primera es si mesclament
a ver e fals en ergument,
ni qual specie figura.
La segona, tu mesura
lo terme migá, qui's recors
1185 en dues proposicions
a les quals dona egualtat
ab lo mig, car aus mesurat;
cor si'n la una es afit
o minvat, lo ver n'es delit;
1190 cor qui diu: no es gerra vi,
qui ho converteix, diu axi:
que vi no es estat en gerra,
perqu'en açó l'ergument erra. (M, f. 136 v.)
Terc es que'l terme gran e poch
1195 no si'afit, car no es ioch,
car falsa n'es conclusió,
e dir vos ay per qual sermó:
tu sabs tot hom animal es,
tot animal sensible es,
1200 adonchs tot hom blanch es sintent.
Enadit as blanch falsament, (C, f. 267)
e'm par que algun hom no blanch
no sia sintent tant ne quant.
Quarta es qu'en tot lo sermó
1205 no sia equivocació,
cor si'n negun terme está,
la veritat sen amaga.
Sinquena es de phibolia,
que amaga lo ver tot dia:
1210 tot aço que sab lo sabent,
es axi com sab verament;
tu sabs pera, donchs tu est pera;
esta paraula no es vera,
enans es falsament doblada,
1215 c'al scient pot esser tornada
o al sabut ab falsetat,
per que mant hom es enganat.
Sisena es desemparada
proposició atorgada;
1220 ver es que'lgun hom es perdent;
en Pere's hom, donchs es perdent;
no es ver, ans ha guasayat
(b) man P. qui es animat.
Setena's con responsió
1225 no ha deslberació;
cor si fort hom sopte es felló,

1143 algun, vol enguanar C. — 1144 hom M; specia M; specie C. — 1145 no es specia C. — 1146 so C. — 1148 Peticio C. — 1150 sortes C. — 1151 filiatio C. — 1152 payrer M. — 1154 es us C. — 1155 enguana. — 1157 bestias, racional C. — 1161 nom C. — 1161 falcia C. — 1163 asse M. — 1164 esta C. — 1166 hanc, no fo M. — 1167 racional C. — 1168 enterrogatio C. — 1169 som C. — 1171 e falta C. — 1175 rao C. — 1176 fallecies C. — 1177 puxen C; ganar M. — 1178 Que son so sapiats C. — 1179 falcies C. — 1181 ha ver C. — 1182 specia M. — 1183 a la M. — 1184 mitja C; te cos M. — 1185 propositions C. — 1188 si en lo hu C. — 1189 minvan M. — 1191 convertex C. — 1192 stat C. — 1193 aço C. — 1194 Terça C. — 1195 ioc C. — 1196 falça nos C. — 1198 saps C; hom falta M. — 1201 es blanc falcement C. — 1202 calcun, blanc C. — 1203 ni C. — 1204 quan C; que en M. — 1206 si en M. — 1207 amagua C. — 1208 follia C. — 1210 tot ço M; tot so, se bent C. — 1211 sap C. — 1212 saps, tu en pere C. — 1214 falcement C. — 1216 sabent M; falçetat C. — 1217 home M; enguanat C. — 1218 desemperada C. — 1219 atorguada C. — 1220 calcun C. — 1221 Pere es M. — 1222 guanyasat M. — 1224 setana es M; responcio C. — 1225 delliberacio C.

1158. Aquest según exemple falta en el compendi llatí.

1180, llatí: «Prima enim est veri et falsi per mixtionem in argumento discrecio et provisio, in cuius rei specie fiat, et in cuius sillogismi figura.»

1218, llatí (f. 111 v.): «Sexta vero est inspicere ne indiffinita propositio concedatur.»

- no porá entendre tost rahó;
car tu'l dius: Deus ha tot poder,
e ell te respon: be es ver;
1230 e can ha .j. petit estat,
a son seny es significat
que Deus no pot fer null peccat,
(b) e nega ço que ha atorgat.
Huyctena que conclusió
1235 no sia proposició;
tot hom say que es animal,
e tot animal es mortal,
e si concluds que animal
sia mortal, ton dits no val.
1240 Novena es cosa sabuda
per si matexa coneguda;
com anima muyrent, no muyrent
per ço cor no ha compliment,
e par sia sens començar;
1245 ab son semblar ha fayt cuydar
als filosoffs manta error,
qui innoren creador.
Desena guarda't de publich,
e de esmar no (h)a destrich,
1250 e de semblant, e de'torga(n)t
per los antichs qui son passat,
qui so que an escrit an provat
per alguna auctoritat;
(M, f. 137) car no deu esser atorgat
1255 sino per los .v. veritat,
on silogisme es format,
a confondre la falsetat.
Hec vos la primera figura,
qui per .iiii. mous se mesura:
1260 Tu sabs que hom es animal
e tot animal es mortal,
e donchs tot home es mortal.
Ben say que tot cors compost es,
nengun compost sens fi no es,
1265 donchs negun cors sens fi no es.
Algun esser say compost es
e tot compost començat es;
algun esser començat es.
(C, f. 267 v.) Algun esser say compost es,
1270 negun compost eternal es,
algun esser eternal no es.
Dues son les condicions,
car en axi aduts rahons:
la primera condició
1275 es com la proposició
en .iiii. vets es compressa
en la conclusió, e mesa,
segons que demunt havem dit.
De la segona ay ausit
1280 con la segona e la derrera
ffigures, van ab la primera
per temptar si's ver lo sermó,
que fan en la conclusió.
(b) Be sabets que'l terme migá
1285 en predicat subject está,
e en la primera figura,
l'afermativa tu mesura
en la pocca, que axi's cové.
La segona figura ve.
1290 Ab .iiii. mous hom s'afaysona
en les paraules que sermona.
Si trestot cors es devesible,
null anima no's devesible,
donchs null cors anima no es;
1295 convertiment en la gran es.
Negun eternal no's compon,
e tot ço qui's cors se compon,
donchs null eternal cors no ha;
convertir porás la poea.
1300 Algun esser se departeix,
nulla anima no's departeix,
(b) algun esser no's anima;
la gran en convertir está.
Tot ço qui es, compost no es,
1305 e tots cors say que compost es,
donchs tot ço qui es, cors no ha;
la gran convertir se porá.
Est quart mou torn abandó
ab la contraposició
1310 a la figura primera,
mostrant rahó verdadera.
Ver es, e hanc mays fals no fo,

1228 can C. — 1229 cell M. — 1230 un C. — 1232 far C. — 1233 negua, atorguat C. — 1234 Huy C. — 1240 sebu da C. — 1242 com, no murent C. — 1244 comenssar C; començar M. — 1245 semblant M. — 1246 filosoffs C. — 1247 ignoren C. — 1248 public C. — 1249 desmar M; ornades tric C. — 1250 de atorgant M. — 1251 passats M. — 1252 ço, han scrit C. — 1253 actoritat C. — 1245 atorguat C. — 1255 sinc C. — 1256 hom C. — 1257 felçetat. — 1258 [E]c C. — 1259 quatre C. — 1260 saps C. — 1262 hom C. — 1263 Be C; cor C. — 1264 e negu C. — 1265 negun compost M. — 1266 Algun C. — 1267 comenssat C. — 1268 comenssat C. — 1269 Algun C. — 1271 algun esser C; de eternal M. — 1272 las C. — 1273 anaxi C. — 1276 quatre vots, compresa C. — 1278 damunt M; avem C. — 1280 com C. — 1281 figures C. — 1284 mitja C. — 1285 subet M. — 1287 lafirmativa C. — 1288 pocha C. — 1290 se affaysona M. — 1292 divisible C. — 1293 nulla, divisible C. — 1296 negu C. — 1297 so C. — 1299 la pera C. — 1300 Algun, departeix C. — 1301 nulla, departex C. — 1302 algun C. — 1303 sta C. — 1304 so C. — 1306 so, quis C; quis M; no a M. — 1312 may C.

1240, llatí (f. 112): «Nona vero cautela est perpendere si ex re manifesta et per se nota falsum inferatur, ut si dicatur sic: anima est mortalis, in quantum peccat; immortalis autem quare compositione quaret (sic)...»
1248 (id.): «Decima autem est cavere a quatuor propositionibus, quarum una fit de publico, alia de arbitratone, alia de concessione, alia de similitudine.»

- qu'en dues parts condició
en esta figura estay.
- (M, f. 137 v.) 1315 En la primera, açó say,
la una proposició
afferma, e l'altre diu no;
en la segona, a mon semblant,
es la proposició gran
1320 universal cascuna vets.
Del terme migá be sabets
qu'en cada proposició
es predicat, si Deus be'm do.
Affermativa universal
1325 ni particular atretal,
no conclou aquesta figura,
per ço cor no es sa natura.
La terca figur'a, ço say,
sis mou, car no n'a obs may's.
- 1330 Trestot home es animal,
e tot home es racional,
tot racional es animal;
dintre la poca ha son ostal
convertiment, c'axi's cové.
- (C, f. 268) 1335 Lo segons mou veuse com ve:
eu say tot home animal
e say que null hom no's cavall;
la pocca convertir porás.
Lo terç mou vet com lo sabrás:
1340 tu sabs algun hom es bragat,
e tot home es començat,
algun bragat es *començat*;
la pocca porás convertir.
Lo quart mou adés pots ausir:
1345 trestot home es animal,
(b) alcun home fa sperital,
algun animal fa sperital;
convertir pots, si vols, la gran.
Lo .v. mou *ha* altre semblant:
1350 trestot home sentiment ha,
e tot home no's escrivá;
est mou torna a la primera,
si vols dir paraula enteyra
per la contraposició,
1355 si vols far ver lo teu sermó.
vi. mou no fa oblidar,
- car ades lo't vol remembar:
saber pots algun home blanch,
no pots saber null home franch;
1360 la pocca se convertirá,
totes vets que hom se volrrá.
La terça figura, ço say,
no conclou universal may;
en cada proposició
1365 es subject son miga, sabs co.
Dues condicions hi ha
les quals li son art e regla:
primera es l'affirmativa,
qui ab la pocca se soliva;
1370 a segona condició
(b) sabiats ha obs son sermó
la una proposició
universal, si Deus be'm do.
Pus de figures dit havem,
1375 dels .x. predicaments parlem.
Substancia es departida
en dues parts, gens no'ns oblida:
en primera e en segona, (M, f. 138)
car en axi's tany e's condona.
- 1380 En l'endividu es *la* primera
e en lo genus la darrera,
en l'especi'es mills formada
que en lo genre demostrada,
e'n endividu s'affaysona
1385 mills qu'en specia no's sermona.
En specia convertiment
an primera e segona exament,
segons que's fay relació
dels estrem's qui'ls son enviro.
- 1390 Esta scala's affigurada
per los sensual's; e girada
l'an sa entellectualitat;
en lo genre's primer membrat,
e l'especi'es en après,
1395 qui sens lo genre no es res
e(n) l'endividuu es darrer,
qui en si no ha re primer.
Substancia es departida
en dues parts, e's divisida,
1400 incorporal e corporal,

1318 *semblan* C. — 1320 *quescuna* M. — 1321 *mitja ve* C. — 1324 *affermativa* M. — 1327 *no fa* C. — 1328 *terça*,
so C. — 1329 *ma obs may* C. — 1331 *hom* C. — 1333 *pera*, *hostal* C; a M. — 1334 *que xis conve* C. — 1335 *segon* C.
— 1336 *hom* M. — 1337 *hom falta* M. — 1338 *pocha* C. — 1339 *terç* C. — 1340 *saps alcun hom bragant* C. — 1341
comesat C. — 1342 *alcun* C; *es animat* C M; el sentit exigeix la correcció. — 1343 *pocha* C. — 1345 *hom* M. —
1346 *hom fa especial* M. — 1347 *falta* C. — 1349 *ha falta* C M; el sentit i la mida el demanen. — 1351 *scriva* C.
— 1355 *ver falta* C. — 1357 *loch* M. — 1358 *alcun* C; *blanc* C. — 1359 *pot seber, franc* C. — 1360 *poca* C. — 1361
volra C. — 1362 *terça*, *so* C. — 1365 *subieth* M; *mitja*, *sabets* C. — 1367 *retgla* C. — 1368 *primeras* M; *la affermativa* C.
— 1369 *pocha* C; *sa* M. — 1374 *avem* C. — 1375 *dels .V.* C. — 1376 *Sustancia es de practica* C. — 1379 *an axis* C. —
1380 *endividuu* C. — 1381 *en lo* C; *en los* M; *darrera* C. — 1382 *en les species* M; *mils* C; *formades* M. — 1383 *gere* C.
— 1384 *en hun individuu safaysona* C. — 1385 *mils* C; *que en* M. — 1386 *specie* C. — 1387 *en* C; *e falta* M. —
1389 *strem's* C; *quil* M. — 1390 *scala es* C. — 1392 *E han sa intellectualitat* C. — 1393 *genre, nobrat* C. — 1394 *e*
les species M; *en lespecies an* C. — 1395 *genre* C. — 1396 *darrer* C. — 1398 *Sustancia* C. — 1399 *devesida* C.

1368, llatí (f. 114): «Prima enim est quod maior affirmativa semper existit. Secunda vero condicio est quod
in tertia figura ex altera propositionum universalium semper procedit.»

- (C, f. 268 v.)
- on es a entendre sensual.
Incorporal say que es dit
en anima e'n esperit;
con anima racional
- 1405 e sensitiva atretal;
esperit es angelical
e a-n'i diabolical.
- (b) En substancia corporal
peyra ne fust no'y son equal,
1410 car lo fust es cors vegetal,
on pomer, sipsrés son trobat;
sots peyra sabs que ha saffili,
maragde, robis e profili.
De quantitat te vull parlar;
1415 en dues parts la vull tractar.
En simple e en composta
trastota quantitat está;
sots simpl'es punt e unitat
e estament en veritat.
- 1420 Sots quantitat composita,
continuu, discret hi cerca.
Deius continuu, a liynya,
on dos o mes coldes está;
soliditat hi pots trobar,
1425 deius la qual cové estar
triangle e retunditat
e quadrangle en veritat.
De superficies consir,
la qual a cercle es en gir
1430 a triangle, e a quadrangle,
e encara mes de quitangle.
Sots la discreta quantitat
oració nombre's trobat;
loch quantitat discreta es,
1435 deius la qual caffis es;
temps es discreta quantitat,
on nit e jorn son atrobat.
- (b) Diray vos de relació
con se fay se divisió;
- 1440 en .iii. parts so say se sermona: (M, f. 138 v.)
equiparancia es la una,
segona's sobreposició,
tercera es supposició.
Equiparancia: egualtat,
1445 companyia, parietat,
ffraternitat, sororitat.
En sobreposició ay atrobat
paternitat, senaritat,
e menor de sa egualtat
1450 es doble e triplicitat;
e en la supposició
es sots doblea abandó
e sots triplea atretal.
De qualitat sapiats me cal,
1455 qui'n .iii. parts ha son cabal.
Primera es forma e figura,
d'on mant habit pren vestidura.
Segona's passible qualitat.
De la .iii. no'us hay parlat,
1460 so es natural potencia.
(In)natural inpotencia
es la quarta en veritat.
En la primera es ymatge,
e la forma de vegetable
1465 en de animal atressi;
e cella de arteffici
fforma hi es d'om, e d'auçel,
e de pomer, e de castell,
e a'y ymatge entaulada,
1470 on manta form'es demostrada.
(b) En la passible qualitat
está dolçor e crueltat,
e amargor de paladar.
Natural potencia par
1475 que deius si a sanament,
e la durea exament.
Natural inpotencia,
deius si malaltia ha

1401 hon C. — 1403 sperit C. — 1404 en anima M. — 1406 engelical M. — 1407 falta C. — 1408 sustancia e C. —
1410 cor C. — 1411 en M; atrobat C. — 1412 saffili C. — 1413 maracda, rubis C. — 1415 sercar C. — 1416 simpla
en composita M. — 1417 sta C. — 1418 pura C. — 1420 composta C. — 1421 serca C. — 1423 coldos C. — 1426 ro-
tunditat C. — 1427 en quadrangle C. — 1428 superficiens M. — 1429 ha cercle M. — 1431 encare C. — 1433 ora-
tio C. — 1434 loc C. — 1435 cafis C. — 1438 relacio C. — 1439 fay en C. — 1441 equeparancia C; equiparancias M.
— 1442 segona es sobrapusicio M. — 1443 falta en C M. — 1444 e egualtat C. — 1445 companya C. — 1446 frater-
nitat C. — 1447 atrobat M. — 1450 triplicat C. — 1451 subpusicio C. — 1454 calitat, qual M. — 1456 primeras C.
— 1457 abit C. — 1458 segona es passibla calitat M. — 1459 terça C; no vos ay M. — 1462 e veritat C. — 1463 en
primera C M. — 1465 danimal C. — 1466 ceylla, artiffici C. — 1467 forma, ausell C. — 1469 ymage M. — 1470
on mantes C M. — 1471 possible C; calitat M. — 1472 qualitat C. — 1473 e paladar C.

1419, llatí (f. 114): «punctus, unitas et estatus.»

1422, llatí (f. 114): «Sub quantitate quidem continua continentur locus, tempus et soliditas. Sub linea autem potest contineri unus cubitus vel duo vel plures. Sub soliditate vero continentur triangulus, circulus et quadrangulus.» El text català posa el temps amb la quantitat discreta.

1444, llatí (f. 114 v.): «Relationis autem tres sunt species scilicet: equiparantia, superpositio et positio. Equiparantie quidem sunt talitas: similitudo, paritas, fraternitas et sororitas et similia. Superpositionis vero species sunt: paternitas, soceritas, duplum et triplum et similia. Supposicionis autem species sunt filiatio, generitas, et dimidium et similia.»

1456. El text llatí posa aquestes parts en un altre orde.

- e ha'y malea atretal.
 1480 Acció en tres parts es, say,
 car no parle de la de lay.
 Primera es ens racional,
 con escriu e tall atretal.
 Segona es irracional,
 1485 a qui inlustra quan val,
 e enyar; e no m'oblida
 la .III., qui comuna's dita,
 axi com botar e tocar,
 e foch e aygua contrastar.
 1490 De passio gens no m'oblida,
 car en .III. parts es departida.
 Primera's cové a animal:
 esser mostrat e ser sensal.
 Segona ab inanimat
 1495 se cové, en libre ligat
 e en l'ayre e en la terra,
 a qui aygua e foch fan guerra.
 Terça en comú es passiva,
 axi com l'om qui foch esquiva,
 1500 e esser emprent, e esser tocat
 en comú passiu es mostrat.
 (b) De situs vos dich sensal,
 quatre cantons ha son cotral;
 com seyre, e regiment,
 1505 estacion, recoldament;
 si'n la teorica sercar
 situ vols, no s'i pot trobar
 sentit, mas pots l'imaginar
 en la fantasia, so'm par.
 1510 Quando say que's cové a tres,
 a quatra, a .v. o mes
 axi com any o mes o dia;
 en any estás, l'altre tens via;
 en mes: en may fuist e'n abril
 1515 e en lur jorns qui son gentil;
 en una hora sa esterás,
 en altra greu mal haurás,
 aytants com ara ha moments
 aytants son tos trespasaments.
 1520 Ubi en dos lo cové sercar.
 Lo primer, primer vull nomnar:
 so es hostatge d'aquest mon
- a tots aquells qui'n lo mon son;
 estats en ciutat, en carrer,
 1525 o en castell, o en seder.
 Segon, es stat enfre'l mon,
 en triangle o en redon;
 e si part lo mon vols pasar,
 ton entendra porá membrar
 1530 que Deus está per si sens loc,
 car hanc a si no crec loch;
 mas açó qui no es senes loc

 estant açó lexem estar,
 1535 car d'abitus ay a parlar. (C, f. 269 v.)
 Abit en dues parts es dit:
 intellectual e sentit.
 Intellectual habit es
 sciencia, qui en scient es.
 1540 L'abit sensual no's tan bell,
 si be hi es cota e castell.
 Complits son los .x. predicats,
 mas de Porfili m'es membrats
 qui feu un arbre molt placent
 1545 de .v. branques, hon bellament
 asis dues flos en cascuna,
 aqui no nou neula ni luna.
 Substancia esta desus,
 les dues flors li son deius;
 1550 la una es flor sensual,
 l'altre es intellectual.
 Deius substancia, cors es;
 en alcun cors anima es,
 l'altra cors es inanimat.
 1555 Deius cors, está animat
 de insensible vegetat,
 e de sensible animat.
 Animal está pus en sus,
 qui racional ha son us,
 1560 e aytanbé fall de rahó
 en sparver e en leó.
 Lo pus jusá es animal
 racional, hom ha mortal
 qu'inmortal ha de mostrar
 1565 home en angel, e provar.
 De affermar e de neguar

1479 ay mollea C. — 1480 sar C. — 1481 deyla C. — 1482 primer es C. — 1483 scriu, tall C; entretal M. — 1485 tant M. — 1486 non C. — 1487 terça C; comuna es M. — 1488 roncar e bontar C. — 1489 foc, atrestar C. — 1491 tres C. — 1493 a fer M. — 1495 liber C. — 1496 o en M. — 1497 foc C. — 1499 foc C. — 1502 dic C. — 1503 quatra M; corral C. — 1504 El Ms. diu: sey so eregiment, esta ton recoldament. He intentat la correcció d'acord amb el llatí: «videlicet: sessio, erectio, stacio et acubitus». — 1511 la quarta C. Text llatí: «Quando in duas vel in tres vel in quatuor vel in plures species dividi potest». — 1512-19, llatí: «in uno anno... potest quivis esse sanus, alter vero potest esse eger; omnia enim transeunt ut nunc». — 1519 aytants com son C. — 1526 llatí: «stando ut infra mundum ut in triangulo...». — 1531 curt. Corr. no convenc? — 1533 falta un vers; llatí: «sed illud quod in loco non est... mutatur ad presens». — 1563 llatí: «in cuius lateribus sunt mortale et inmortale».

1482. Llatí: «ut scribere, legere et suere. Secunda autem est irracionalis, que constat in fortitudine vel in cautela ut accio leonis vel mustelle.»

1486. Enyar? Corr. enganya? Els dos manuscrits donen igual lliçó.

1493. El ser sensal correspón a la frase servum esse del compendi llatí.

- vos volrria hun poc parlar.
 (b) Dues negacions farán
 afirmació d'est semblant:
 1570 no esser no hom afirma
 com dir esser no hom, so *sa*;
 no esser hom nega pus pla,
 o esser hom, tot pla afferma.
 Per affermar e per neguar
 1575 a. b. c. d. pots aiustar,
 mudant subject e predicat
 relativament comparat
 en consequent antesedent.
 Ech vos que a. es consequent,
 1580 b. son contrari exament,
 c. es antesedent, so say,
 d. per *son* contrari estay:
 a. es animal, home es c.
 b. ab c. en a. no's cové;
 1585 ni a. ab d. en c., so say;
 e per aço dir eu porray
 que a. e c. son una re,
 e per contrari b. e d.,
 e tot ço qui es c., a. es,
- 1590 convertir no ho pots per res;
 una causa son a. e b.
 contra la c., qu'axi's cové;
 axi es mul, qui es a. e b.,
 contra la c., mas greu s'enté;
 1595 aço matex pots dir de d.,
 qui es a. b. contra la c.,
 en mul o en tot palafre
 e says que la c. e la d.
 una cosa son contra b.
 1600 contra la a. en moltó, (C, f. 270)
 perqu'eu say que c. a. d. so
 una causa contra leó.
 Car d'als es *ma* entenció,
 volem finir aquest sermó.
 1605 De logica parlam tot breu,
 car a parlar avem de deu.
 Tant som hom vil e peccador
 e indigne de nulla honor,
 que mon nom no aus dexelar
 1610 en est tractat, lo qual vull dar
 a la verge, qui a'l cor meu,
 de la qual nasch hom e Deu.

1571 Ms. *se*. Llatí: «unam affirmationem faciunt, ut homo non, et homo est, sed dicens homo non est, plane negat...» — 1579 *a es consentiment* S. — 1581 *lo say* S. — 1582 Ms. *per ço*. Llatí: «d. sit eius contrarium». — 1585 *lo say* S. — 1590 *no falta* C. — 1594, llatí: «ut si ponatur quod mulus sit a et b. et homo sit c..., id tamen ad intelligendum est difficile». — 1603 Ms. *C me*. — 1605, llatí: «ego vero aliis Dei servicis perpenditus, ad que me oportet necesse contemplative disponere, presentem libellum totaliter abbreviatum transferens, hic dixi breviter terminando. Explicit compendium logice Algazelis cum aliquibus additionibus theologie». — 1608 *lahor* S. — 1611 *et al cor seu* S. — 1612 *nasquet* S.

APÈNDIX

I

Rúbriques del compendi llatí (Ms. lat. monac 10538)

- (f. 103) — De universalibus.
 (f. 104) — De comparatione universali (v. 136).
 De diffinitionibus generalibus (v. 142).
 (f. 104 v.) — De cognitionibus esse rei (154).
 De demonstratione speciei per genus et differentiam (182).
 (f. 105) — De comparationibus universalibus (213).
 De cognitione quod quid est (227).
 Qualiter differentia demonstrat quod quid est (241).
 De ostensione per differentiam quale quid est (248).
 Sequitur de propositionibus (252).
 (f. 105 v.) — De propositionibus determinatis (266).
 De contradictione que videtur inter propositiones et non est contradicció (276).
 (f. 106) — De propositionibus convertibilibus et non convertibilibus (326).
 (f. 106 v.) — De modis conversionis (352).
 De modis XIII propositionum (358).
 (f. 107) — De divisione predictarum propositionum (400).
 De possibili et impossibili et necessario (428).
 Sequitur de argumentis (436).

- (f. 107 v.) — De materia argumenti (467).
Sequitur de sillogismis (485).
- (f. 108) — De conditionibus sillogismi (505).
De speciebus argumentationis (517).
De obscuratione argumenti (544).
- (f. 108 v.) — De inquisitione sillogismi (550).
De modis interrogandi (567).
- (f. 109) — Sequitur de oppositione (592).
Sequitur de fallaciis (1079) ⁽¹⁾.
- (f. 111) — De cautelis evitande deceptionis fallaciarum (1176).
- (f. 112) — Sequitur de figuris sillogismi.
- (f. 112 v.) — Sequitur de modis figurarum (1258).
Sequitur de modis figurarum (1289).
- (f. 113) — Sequitur de modis tercie figure (1328).
- (f. 114) — Sequitur de predicamentis (1374).
Sequitur de predicamento quantitatis (1414).
- (f. 114 v.) — Sequitur de predicamento relationis (1438).
Sequitur de predicamento qualitatis (1454).
Sequitur de predicamento accionis (1480).
- (f. 115) — Sequitur de predicamento passionis (1490).
Sequitur de predicamento sirtus (1502).
Sequitur de predicamento quando (1510).
Sequitur de predicamento ubi (1520).
- (f. 115 v.) — Sequitur de predicamento habitus (1536).
Sequitur de arbore porphiri (1542).
Sequitur de affirmatione et negatione (1566).
- (f. 116) — Sequitur de principio numeri (605).
Sequitur diferencia inter esse et essentia (611).
- (f. 116 v.) — Sequitur de appetitu universali (622).
De investigatione veritatis (639).
- (f. 117) — De investigatione secreti (673).
- (f. 117 v.) — Sequitur de demonstrationibus (708).
- (f. 118) — Sequitur de subiecto, obiecto et medio (771).
- (f. 118 v.) — De investigatione rei nobilioris (799).
- (f. 119) — De investigatione eius quod est (851).
- (f. 120) — Sequitur de sensibus particularibus (927).
- (f. 120 v.) — De representatione sensuum particularium intellectui (987).
- (f. 121) — Sequitur de prima et secunda intentione (1044).

II

Comparació d'un capítol del compendi llatí lulià amb el corresponent del Gazzali

LOGICA ET PHILOSOPHIA ALGAZELLIS
(Venetiis, 1506, f. b. 4)

De acceptione propositionum in facultatibus

Quinque prime species sunt prime, sensibiles, experimentales, famose et que secum habent naturaliter propositionem suam, congruunt argumentationibus demonstrativis. Utilitas autem demonstrationis est manifestatio veritatis et

acquisitio certitudinis. Maxime vero et concesse apte sunt argumentationibus dialecticis, set prime cum ceteris quatuor cum incidunt in dialecticam fortiores sunt, sed non recipiuntur in ea nisi in quantum sunt concesse et probabiles quum nihil aliud attendit dialecticus nisi hoc. Utilitas autem dialectice multiplex est. Prima est convincere presumptuosum et iactantem se scire quod nescit, et incendentem extra viam veritatis, cuius intellectus quum

(1) Cada una d'elles porta la seva corresponent rúbrica en el compendi llatí.

non potest apprehendere veritatem demonstratione ideo convertimus eum ad maximas, putat enim ipse necessario recipiendas ad cognitionem veritatis, et veras, et per eas ostendit ei falsas sententia (sic). Secunda est ut cum voluerimus docere illum aliquam scienciam veram, quod sit sensu descriptum a vulgo, nec sic contentus oratione rethorica nec exhortatione, nec tamen ascendit adhuc ad gradum superiorem veritatis unde possit apprehendere legem demonstrationis, possit tamen plantari in animo eius sententia vera argumentationibus dialecticis, et isti sunt quamplures de his que vocantur inquisitores sciencie legis.

Tertia est quod introducendi in singulis artibus ut in medicina et geometria et cetera, non possent prius addiscere principia artium et ea que premittuntur per demonstrationes, nec nec recipient ea posita. Satisfacimus autem eis in huiusmodi argumentationibus dialecticis et propositionibus maximis quosque possent ea discere per demonstrationem. Quarta est quod natura dialectice argumentationis est posse concludere duas extremitates contradictionis in questione quod cum fecerit et consideraverit locum erroris aliquando manifestabitur ei veritas in illa questione. Sufficiant hec dicta de dialectica; cui autem non sufficiunt recurat ad librum quod est proprie de his que non oportet inducere hic. Putabiles autem et simulatorie propositiones sunt apte argumentationi sophisticæ, nec prosunt alio modo nisi ut sciatur ad cavendum eas, et aliquando tentamus per eas intellectum eius quem nescimus an sit peritus in arte, an non, quosque sciamus quomodo sciat sibi cavere ab eis, et cum hoc fuerit, vocabitur argumentatio tentativa. Aliquando vero inducimus eas ad inserendum sibi verecundiam que simulat vulgo se sapientem esse cum non sit, sequitur eum vulgus, deinde disputamus cum eo et convincimus eum coram populo per eas, quum non potest eas cognoscere, et postquam ostendimus populo unde proveniat error, recidit confusus; et tunc vocabitur argumentatio deceptiva. Maxime vero in apparientia et putabiles et receptibiles apte sunt fieri argumentationis

propositiones rhetorice et legalis et omnis argumentationis que non intendit certificari sed persuadere. Utilitas autem rhetorice manifesta est flectere scilicet animos ad inquirendam veritatem et ad fugiendam falsitatem. Similiter autem est utilitas legalis exhortationis; rethorice autem est prius. Quam non oportet hic inducere. Transformatorie autem sunt propositiones argumentationis firmice .i. poetice. Si autem prime et reliqua quatuor inducuntur in rethoricam vel firmicam, non inducuntur nisi in quantum sunt probabiles et in quantum transformative; quod autem plus habent supra hoc quod non est necessarium ad hoc. Ex his autem omnibus negociis nihil est opus cognoscere, nisi demonstrativum ad inquirendum eum, et sophisticum ad cavendum eum. Intentio nostra erit admodo loqui de his duobus. Finitur tractatus de argumentatione.

COMPENDIUM LOGICE ALGAZELLIS

(Ms. lat. monac. 10538, f. 107)

De divisione predictarum propositionum

Sciendum est quod predictarum propositionum sunt v. habentes rationem aliis fortiorum; ex eis sillogismi formantur. Prima quarum est necessaria, ut totum est maius sua parte. Secunda est de sensualitate, illud enim quod patet sensui raro fallit. Tercia est de experientia. Quarta est de taetura, quod est vocabulum arabicum quod raro fallit. Quinta est illa que in se ipsa demonstrationem continet, ut homo habet in se suas manus, suos pedes et suum capud. Alie autem hiis non assimilantur, quum enim ratione carent, sicut illa que est de principio et illa que est de concessione, ideoque sapiens eas prebet ignoranti quum cum eo disputat, iuvans se cum v. rationabilibus supradictis. Ille autem due quarum una est de cogitatione et altera de similitudine, competunt ad fallacias componendum. Illa vero que est de principio et illa que est de suppositione et illa que est de oppinione, competunt rethoricis et juristis.